

»Mladi za napredek Maribora 2015«

32. srečanje

EMANCIPACIJA ŽENSK NA SLOVENSKEM

Raziskovalna naloga

Področje : Zgodovina

Avtor: ZOJA GOSTENČNIK
Mentor: ROMAN MIRNIK
Šola: PRVA GIMNAZIJA MARIBOR

Maribor, februar 2015

Kazalo vsebine

KAZALO VSEBINE	2
KAZALO SLIKOVNEGA GRADIVA.....	4
KAZALO TABEL	4
KAZALO GRAFIKONOV	4
POVZETEK	5
ZAHVALA.....	6
OBSEG DELA.....	7
1. UVOD	8
1.1 Oprelitev problema	8
1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge	8
1.3 Zastavljene hipoteze.....	9
1.4 Metodologija dela	9
2. PRED PRVO SVETOVNO VOJNO	10
3. SLOVENSKO SPLOŠNO ŽENSKO DRUŠTVO.....	16
3.1 Članstvo.....	21
3.2 Predavanja	24
3.3 Podružnice.....	27
3.3.1 Maribor	28
3.3.2 Celje.....	34
4. PO PRVI SVETOVNI VOJNI	37
5. ŽENSKO ČASOPISJE.....	40
6. ANALIZA ANKET	47

7. UGOTOVITVE	53
8. DRUŽBENA ODGOVORNOST	54
9. ZAKLJUČEK	55
10. PRILOGA	56
11. VIRI	58

Kazalo slikovnega gradiva

SLIKA 1: ANGELA PISKERNIK V 30 LETIH	14
SLIKA 2: CILKA KREK.....	15
SLIKA 3: DRUŠTVENI PROSTORI NA RIMSKI CESTI 9	16
SLIKA 4: OBVESTILO ZGODOVINSKEMU DRUŠTVU V MARIBORU O PONOVNEM ZBIRANJU PREDMETOV	30
SLIKA 5: PODPISI ČLANIC MARIBORSKEGA ŽENSKEGA DRUŠTVA LETA 1940	34
SLIKA 6: PRVI IZVOD SLOVENKE KOT PRILOGA EDINOSTI.....	42
SLIKA 7: VIGRED : DEKLIŠKI LIST, LETNIK 1., ŠTEVILKA 5/6.....	44
SLIKA 8: ŽENA IN DOM : ILUSTRIRANA REVIIJA ZA SLOVENSKO ŽENO, LETNIK 2, ŠTEVILKA 8.....	45

Kazalo tabel

TABELA 1: STANJE ČLANSTVA V SPLOŠNEM ŽENSKEM DRUŠTVU	23
TABELA 2: URADNE URE KNJIŽNICE	36
TABELA 3: SODELUJOČI ANKETIRANCI.....	47
TABELA 4: KATEREGA LETA SE JE PRVIČ ZAČELO JAVNO RAZPRAVLJATI O ŽENSKEM VPRAŠANJU NA SLOVENSKEM?.....	48
TABELA 5: KDO JE PRVI ZAČEL PISNO OBRAVNAVATI ŽENSKO VPRAŠANJE?.....	48
TABELA 6: PRAVICE DO ČESA SO Z EMANCIPACIJO ŽENSKE PRIDOBILE?	49
TABELA 7: POZNAŠ KATERO DRUŠTVO/ORGANIZACIJO USTANOVLJENO Z NAMENOM DOSEGA ENAKOPRAVNOSTI?.....	50
TABELA 8: MENIŠ, DA JE EMANCIPIRANA ŽENSKA LAHKO TUDI MATI IN SOPROGA? .	51
TABELA 9: KAKŠEN JE TVOJ ODNOS DO ENAKOPRAVNOSTI MED SPOLOMA?	52

Kazalo grafikonov

GRAFIKON 1: SODELUJOČI ANKETIRANCI	47
GRAFIKON 2: KATEREGA LETA SE JE PRVIČ ZAČELO JAVNO RAZPRAVLJATI O ŽENSKEM VPRAŠANJU NA SLOVENSKEM?	48
GRAFIKON 3: KDO JE PRVI ZAČEL PISNO OBRAVNAVATI ŽENSKO VPRAŠANJE?	49
GRAFIKON 4: PRAVICE DO ČESA SO Z EMANCIPACIJO ŽENSKE PRIDOBILE?.....	50
GRAFIKON 5: POZNAŠ KATERO DRUŠTVO/ORGANIZACIJO USTANOVLJENO Z NAMENOM DOSEGA ENAKOPRAVNOSTI?.....	50
GRAFIKON 6: MENIŠ, DA JE EMANCIPIRANA ŽENSKA LAHKO TUDI MATI IN SOPROGA?	51
GRAFIKON 7: KAKŠEN JE TVOJ ODNOS DO ENAKOPRAVNOSTI MED SPOLOMA?	52

Povzetek

Ženska emancipacija je zgodovinska tema, ki ima izjemno pomembnost, vendar ostaja ena izmed pozabljenih. Čeprav se je Pavlina Pajk prva javno pisno opozorila na žensko vprašanje, se je od revolucije v letu 1848 v ženski populaciji začela prebujati zavest in želja po enakopravnosti z moškimi. Njihovo delovanje sprva ni bilo feministično usmerjeno, temveč so se povezovale z narodnimi gibanji. Ob ustanovitvi prvih ženskih društev, so s prirejanjem shodov, tečajev in predavanj izobraževale ženske in hkrati javnost opozarjale na neenakovreden položaj. Splošno slovensko žensko društvo je bilo eno izmed prvih takšnih društev, ki ima eno izmed najdaljših dob delovanja in ob tem imelo visoko uspešnost. Po prvi svetovni vojni so ženske naredile še korak naprej, saj je nastalo ogromno novih organizacij, ki so se med seboj začele povezovati in združevati. Večina jih je zamrla med drugo svetovno vojno, po njej pa se niso več obnovile, ker so državne institucije prevzele socialno delo.

Ključne besede: Pajk, enakopravnost, žensko časopisje, organizacije, Franja Tavčar, Slovensko splošno žensko društvo, žensko vprašanje.

Zahvala

Iskreno bi se rada zahvalila uslužbencem Pokrajinskega arhiva Maribor in Arhiva Republike Slovenije, ki so mi s svojo pomočjo in napotki izjemno pomagali pri iskanju arhivskih dokumentov. Prav tako gre zahvala mojemu mentorju, ki mi je z vztrajnim usmerjanjem bil v veliko pomoč.

Obseg dela

Raziskovalna naloga »Emancipacija žensk na Slovenskem« obsega 59 strani. Vsebuje anketni vprašalnik za srednješolce (v prilogi) in njegovo analizo, slikovno gradivo in za boljši prikaz podatkov, grafe ter tabele.

Naloga je zbrana v eni mapi.

1. Uvod

1.1 Opredelitev problema

Že od samega začetka so se ženske soočale z zapostavljenostjo in manjvrednostjo glede na razmerje z moškimi. In čeprav se položaj žensk skozi čas občutno izboljšuje, še vedno ne gre zanemariti dejstva, da kljub izjemnemu napredku, še vedno obstajajo razlike, ki jih je potrebno premostiti.* Toda, da lahko ženske in dekleta nadaljujemo s potjo, ki nas bo vodila do izboljšanja, je pomembno, da že poznamo bitke, ki so jih bile naše predhodnice. Ob tem bi navedla besede Minke Govekar iz leta 1949 .. *»Zavedajte se, da se življenje ni šele z vami začelo, nego da smo me starejše in najstarejše že pripravile orno zemljo in boste ve čez čas – takrat že starejše in najstarejše – izročale zorane posejane in plodne njive mlajšim in najmlajšim v nadaljo obdelavo.«* (Kodrič in sod., 2003, str. 154). In čeprav raziskovalna naloga obravnava zgodovinske dogodke, ne gre zanikati dejstva, da se obravnavana tema še v današnjem času tesno prepleta s preteklostjo.

1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge

Za raziskovanje zgodovine borbe slovenskih žensk sem se odločila, ker pred samim začetkom pisanja nisem imela obsežnejšega znanja o težavnosti poti, ki je vodila od matere, gospodinje podrejene moškemu, do neodvisne emancipirane ženske. S pregledom literature, sem odkrivala vedno nove vire, s katerimi sem prišla do ugotovitve, kako vseobsežno in koliko žensk je dejansko delovalo z željo, da izboljšajo položaje svoji generaciji in njihovim potomkam. Moj namen pri pisanju te naloge je predvsem prikaz količine vloženega truda in volje mojih predhodnic, ki so mi s svojimi prepričanji in pogumnimi dejanji omogočile današnji položaj.

* Ob tem bi omenila dogajanje septembra 2014 v Ameriki; v predlogi zakona, ki je bil podan s strani republikancev, bi določeni člani povzročili, da bi ženska s polnim delovnim časom zaslužila okoli 77 % tega kar bi bil plačan moški za enako opravljeno delo.

1. 3 Zastavljene hipoteze

Pri raziskovanju sem si zastavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Vsi dijaki vedo, katere so pravice za katere se zavzema pri ženskem vprašanju.

Hipoteza 2: Več kot polovica dijakov ne ve, kdaj in kdo je prvič začel javno pisati o ženskem vprašanju.

Hipoteza 3: Vsi dijaki imajo do enakopravnosti med spoloma pozitiven odnos.

Hipoteza 4: Z delovanjem SSŽD se je povečalo število izobraženih žensk in deklet.

1. 4 Metodologija dela

Pri pisanju raziskovalne naloge sem pridobivala podatke predvsem iz člankov, knjižne literature in arhivskih dokumentov, ki se nahajajo v Pokrajinskem arhivu Maribor in Arhivu Republike Slovenije. V veliko pomoč mi je bila Digitalna knjižnica Slovenije, ki omogoča dostop do časopisnih člankov iz 19. in 20. stoletja. Pregledala in primerjala sem pravilnik Slovenskega splošnega ženskega društva v Ljubljani (SSŽD) in njegove podružnice, Ženskega društva v Mariboru. Prav tako sem izvedla anketo med dijaki, da ugotovim, kako poglobljeno je njihovo znanje o zgodovini žensk in kakšen odnos imajo do enakopravnosti med spoloma.

2. Pred prvo svetovno vojno

2.1 Začetki in razvoj društvenih dejavnosti

Na Slovenskem se je problema družbenega položaja žensk prva javno dotaknila prva dama slovenskega ženskega romana in povesti, Pavlina Pajk (1854 – 1901). O njem razpravlja v spisu *Nekoliko besedic k ženskemu vprašanju* (Kres 1884; SK št. 30). V njem analizira ženski položaj in njeno vlogo skozi zgodovino, vse do razvoja krščanstva. Za obdobje pojava krščanstva je izrazila prepričanje, da je prvo, ki je moškega in žensko obravnavalo kot dve bitji, enakovredni drug drugemu, ki sta postavljeni pred obličje stvarnika. Vendar je to veljalo le za izobražene in krščanske narode; »...pri barbarskih in neizobraženih igrala je ženska in še vedno igra jako žalostno ulogo.« (Kres 1884; SK št. 30). Vendar je celotna poglobitev v obravnavo vprašanja posledica vedno večjega vključevanja slovenskih žen v javno življenje. V prevladi so bili predvsem ekonomski razlogi, saj nerešena socialna vprašanja in gospodarske krize niso dopuščale, da četudi poročena ženska, ni bila sposobna preživeti sebe in svojih otrok. Temu je sledila ugotovitev, da kljub enaki količini opravljenega dela, njihova plača znese manj kot plačilo njihovim moškim sodelavcem. S tem se je prebudilo zavedanje potrebe po čim boljši izobrazbi, ki je posledično vodila v boljši poklicni položaj in več uspeha pri zagotavljanju pravic predstavnicam ženskega spola. Temelji te ugotovitve so bili postavljeni že prej, okoli 1870. Le-tega leta se je namreč s strani politikov in pisateljev začela razprava o obsežnejši vlogi žensk v družbi. Leto kasneje, 1871, je potekalo v ljubljanski čitalnici predavanje *O samostalnosti ženskega spola* (Smerdu in sod., Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem. 1. ponatis. Ljubljana : Tuma : SAZU, 2012, str. 54 v nad. Smerdu in sod., 2012). Predavatelj je bil Radoslav Razlag, slovenski pesnik, pisatelj in politik, ki je ob boku Frana Podgornika, Frana Govekarja, Ivana Hribarja bil eden izmed najbolj dovtetnih moških za približanje polnopravne udeležbe žensk v slovenski javnosti. Vendar so njihovemu načinu življenja še vedno največjo vlogo pripisovali materinstvu in gospodinjstvu, zato je na predavanju ženskam določil prostor doma. Izjema bi dopustila javno delovanje na društvenem, narodnem in političnem področju v primeru ogroženosti narodovega obstoja. Ob tem jim je priporočal ukvarjanje z literaturo, vendar le dokler ima namen sprostitve.

Predavanje se je spremenilo v pobudo za Marijo Murnik Horak (1845-1894), ki je imela glavno vlogo pri začetku razvoja ženskega gibanja. Njeno delovanje je povezovalo t.i. narodne dame, ki sicer še niso javno ozaveščale o potrebi emancipacije, ki se je pa odsevalo na njihovih potezah; prirejale so neformalne dobrodelne prireditve in se udeleževale čitalniških večerov. V Ljubljani je bilo leta 1882 ustanovljeno Gospejino društvo krščanske ljubezni, katerega namen je bilo delo krščanskega usmiljenja. Temu je kmalu sledila nova organizacija, za katero ideja se je porodila že leto prej, ko je Ivan Vrhovnik objavil anonimen članek z naslovom: »*Osnujmo si šolsko družbo sv. Cirila in Metoda*«

(Družba svetega Cirila in Metoda. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online]. [Citirano 22.1.2015]. Dostopno na spletnem naslovu: http://sl.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%BEba_svetega_Cirila_in_Metoda), ki je delovala kot protiutež nemškemu društvu Schulverein. Članek je bil objavljen v Slovenskem narodu 28. novembra 1884. Njegova objava je izpolnila svoj cilj, saj se je že decembra istega leta sestal ustanovni odbor. Uradno je bila družba javnosti predstavljena 1885, ob 1000-letnici sv. Metoda. Zasebna družba CMD je ustanavljala osnovne šole in vrtce na področjih Štajerske, Koroške, Primorja in Kranjske, celo v Ameriki. Njihovo skupno število podružnic med letoma 1885 in 1918 je znašalo 336. Nekatere podružnice so bile povsem v ženskih rokah in so s humanitarnim delom prispevale svoj delež k nacionalni obrambi celotne organizacije. V Mariborski podružnici, nastali leta 1888, je v 1898 prišlo do razdelitve v žensko in moško, ki se je nato še leta 1913 usmerila v tretjo smer – železničarsko. Največjo podporo je v Mariboru izkazala šoli in vrtcu mariborskih šolskih sester. (Stavbar, 1998, str. 105).

Njihov namen je bil boj za začetek upoštevanja slovenščine kot učnega jezika v javnih šolah in so nasprotovali delu raznarodovalnih društev. V listu Novice št. 33, ki je izšel v Ljubljani 13. avgusta 1897, so navedli odsek iz poročila g. Žlogarja, društvenega tajnika, ki zajame bistvo organizacije: »*Odkar so se začeli po 1. 1848. Slovenci potezati za svoje narodne pravice, je vprašanje ljudskega šolstva mej nami še vedno najvažnejše. Naše šolstvo še doslej ni uravnano; dobili smo pač nekaj drobtin, a vseh pravic še ne. Dokler pa ne dosežemo vseh, dotlej ne odneha slovenski narod. ...*« (Novice, 1897, str. 1). Delovali so na dva različna načina;

zbiralnem in podaritvenem. Drugi je temeljil predvsem na finančni pomoči otroškim vrtcem, osnovnim šolam, narodnoobrambnim organizacijam in posameznikom. Z denarjem so omogočili nakupe učbenikov in učil. Družba je izjemno pomembna, ker je s svojim delovnim okoljem prva omogočila ženskam enakopravno delovanje. Prav tako je podružnica v Trstu bila prvo slovensko žensko društvo, saj je vodstvo ležalo popolnoma v ženskih rokah.

V naslednjem desetletju, 16. decembra 1894, se je na pobudo dr. Janeza E. Kreka v okviru Slovenske ljudske stranke ustanovilo Katoliško društvo za delavke. Krek je interpretiral žensko kot *»sveča je, ki se prižge, da gori za druge tiho, brez šuma in zgori popolnoma, do konca.«* (Kodrič in sod., *Splošno žensko društvo : 1901-1945 : od dobrih deklet do feministk. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2003. Str. 20., v nad. Kodrič in sod., 2003*). V enakem okviru so bila ustanovljena še druga ženska društva, ki so se nato združila v SKŽZ.

Sprva, vse do konca 20. stoletja, Slovenke še niso razmišljale o pridobivanju pravic, saj so same sebe videle *ob* možu in *ne proč* od njega. (Kodrič in sod., 2003, str. 3). Toda s pridobitvijo izobrazbe, zaposlitvijo in posledično gospodarsko neodvisnostjo, so pridobile možnost, da se odrečejo odvisnosti od moža. Prav ta dejanja so pripeljala do prvih ženskih gibanj.

Prvo slovensko politično organizirano žensko društvo v Sloveniji je bilo ustanovljeno 29. decembra 1898. Prva je društvu predsedovala Agneza Zupan. Članice Društva slovenskih učiteljic, ki se je že od samega začetka predvsem borilo za dobivanje enake plače, proti spolni diskriminaciji in izenačenju položaja, so prve v letu 1902 zahtevale žensko volilno pravico. Ob ustanovitvi društva je bil v 11. številki drugega letnika Slovenke objavljen članek z naslovom *»Zakaj si slovenske učiteljice ustanove svoje društvo?«* (Slovenka, 1898, str. 1). V njem omeni, da nekateri smatrajo, da je namen društva le upor proti učiteljem, vendar v treh listih, kolikšen je obseg članka, razloži, da gre za obsežnejše cilje in da ima popolnoma vsak dovoljenje braniti svoje pravice. Z danimi primeri avtor prikaže zakaj je obstoj društva še kako potreben; omenjena je tudi Češka, kjer je bilo izmed vseh učiteljev le 12,5 % učiteljic. V pomoč jim ni bil niti zakon, ki je zahteval žensko osebje na vseh dekliških šolah in da bi lahko prišlo do tega, da bi jim bila ta pravica odvzeta. V časniku je navedeno je

opozorilo, da slej kot prej bi se lahko enaka zgodba odvila tudi na Slovenskem. Prav tako naj bi bila kakor učiteljica kot učitelj enako sposobna za vodenje šole, če naj ne bi bila ženska celo bolj, vsaj kar se tiče glede pouka in vzgoje v dekliških šolah. Pri tem pride do poudarka, da spol vseeno ne bi smel igrati ključne vloge, ko pride do izbiranja vodstva; edina stvar, ki je pomembna, je sposobnost in kvalifikacija človeka. *»Je-li najvestnejša učiteljica slabejša od najslabšega učitelja?!« (Kodrič in sod., 2003, str. 252).* Njihovo drugo prioriteto so si postavile 1911: odprava obveznega celibata. Njihove zahteve so doživele večji uspeh leta 1921, ko je bil v zakonu ukinjena določba, ki je zahtevala obvezen celibat in hkrati so bile določene enake plače. Prav tako je bil eden izmed problemov, ki so ga želele odpraviti ta, da se učiteljica ni smela poročiti ali da je bila po poroki primorana končati kariero.

Še istega leta se je v okviru SKŽZ pripravljala ustanovitev Krščanske ženske zveze, katere pravila so bila nato potrjena 17. novembra 1900, uradno pa se je delovanje organizacije pričelo v letu 1901. Čeprav naj bi njegova ustanovitev bila le nova oblika zaščite in nadzora nad ženskami: načrt naj bi zasnovali cerkvena hierarhija in z njo tesno sodelujoče politično predstavništvo. Marta Verginella ga je definirala kot *»Poslednji poskus obrambe starorežimskega reda je na okope tradicionalne družbe postavil vernice, ki jih je organiziralo duhovništvo.« (Kodrič in sod., 2003, str. 4).* Kljub temu je društvo kmalu poželo uspehe in je leta 1903 nastala Ženska zveza za Spodnjo Štajersko po ljubljanskem vzoru, in v Mariboru je bil ustanovljen pododbor Slovenske krščansko socialne zveze. Kot večina društev, je tudi Krščanska ženska zveza svoje delovanje med prvo svetovno vojno začasno prekinila, pogloblitve naloge, ki so jih ženske in dekleta opravljala so bile večinoma dobrodelno obarvane. Po koncu vojne se je delovanje nadaljevalo, toda še vedno pod Slovensko krščansko socialno zvezo. To se je prenehalo oktobra 1922 v Ljubljani, ko je Krščanska ženska zveza postala neodvisna. Članice so društvena pravila sprejele na občnem zboru leta 1923. (Kodrič in sod., 2003, str. 493). Povezovala so se z različnimi društvi (prednost so imela tista s krščanskim svetovnim nazorom), se udeleževale ženskih shodov in kongresov (predvsem tista, ki so obravnavala žensko-pravna in socialna vprašanja), organizirale različna predavanja in večtedenske tečaje na območjih, ki so bila finančno sposobna (gospodinjske, vzgojne, šivalne). Le-ti so bili omenjeni v Prosvetnem vestniku. Kot primer služi 10. številka izdaje vestnika v letu 1928 ..

»SKŽZ je priredila v lanskem letu tri kmetijsko-gospodinjske tečaje in sicer v Tržišču, v Kolovratu in v Selih pri Kamniku in tečaj za vkuhavanje sadja in sočivja na Viču.« (Vestnik prosvetnih zvez, 1928, str. 11). Vodstvo društva je bilo sestavljeno iz občnega zbora, odbora in predsedstva. Vsako leto je bilo izvoljeno novo predsedstvo.

Leta 1923 so vodstvo društva sestavljale:

- Dr. Angela Piskernik (predsednica),
 - Marija Remec (podpredsednica),
 - Terezija Košir (podpredsednica),
 - Maruška Vrtovec (glavna tajnica),
 - Pepca Tomažič (tajnica),
 - Ema Tomažič (tajnica),
 - Leopoldina Dolenc (blagajničarka),
 - Cilka Krek (namestnica),
 - Mara Brejc (častna predsednica).
- (Kodrič in sod., 2003, str. 494).

Slika 1: Angela Piskernik v 30 letih

(vir:
http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Angela_Piskernik_1930s.jpg, citirano: 2.2.2015)

Društvo je zastavljeno kot cilj še vedno imelo združitev vseh organizacij, ki so sestavljene iz žensk krščanske vere. V pravilih so navedle, da so to lahko ... »samostojna ženska društva, ženski odseki izobraževalnih, pevskih, prosvetnih in drugih društev, deklishe zveze, ki so delovale na Štajerskem, in krajevni odbori SKŽZ.« (Kodrič in sod., 2003, str. 494). Društvena dejavnost se je prekinila v letu 1923.

Slika 2: Cilka Krek

(vir : http://sl.wikipedia.org/wiki/Cilka_Krek#mediaviewer/File:Cilka_Krek.jpg, citirano: 2.2.2015)

Naslednja ustanovljena organizacija je bila Žensko telovadno društvo, za katerega je potekal ustanovni zbor 17.1.1901. Društva se pred prvo svetovno vojno še niso povezovala v obsežnejšo skupno organizacijo.

3. Slovensko splošno žensko društvo

Organizacija prvega feminističnega društva, ki je bilo ustanovljeno 6. julija 1901, se je začela na pobudo narodnih dam že spomladi istega leta. Pripravljalni odbor je v aprilu že deloval, ustanoviteljice so čakale samo še na vladno potrditev. Njihov sedež je bil v Ljubljani, društvene prostore so imele na Rimski cesti 9 (kasneje št. 12).

Slika 3: Društveni prostori na Rimski cesti 9

(vir: Splošno žensko društvo : 1901-1945 : od dobrih deklet do feministk. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2003, str. 79)

Po prvotnih pravilih so prvi odbor sestavljale predsednica, sedem odbornic in in dve namestnici. Izmed odbornic so nato bile izvoljena podpredsednica, tajnica, blagajničarka in knjižničarka. Ob ustanovitvi so v tem odmoru bile:

- Franja Tavčar (predsednica),
- Zofija Pegan (namestnica),
- Julija Bartel (namestnica),
- Ivanka Mayer (odbornica),
- Josipina Kajzelj (odbornica),
- Antonija Kadivec (odbornica),

- Josipina Vidmar (odbornica),
- Franja Orožen (odbornica),
- Marija Kalister (odbornica),
- Margareta Zupančič (odbornica).

(Kodrič in sod., 2003, str. 76).

Kasneje so se pravila spremenila; v letu 1913 je bilo osem odbornic in dve namestnici, po letu 1919 pa dvajset odbornic in dvanajst namestnic. Politično se niso opredeljevale, saj je politična usmerjenost bila odvisna od vsake posameznice. Vendar so jih v tej stroki primerno izobraževale s prirejanjem predavanj, tečajev in spodbujanjem pri branju časopisov. Prav tako so prirejale tečaje, kjer so se učile trgovanja (1903) in tujih jezikov (češčine – po 1907 in hrvaščine – 1919), dobrodelne prireditve, razstave (1908: Otrok, oktober 1918: razstava narodnih vezenin, krojev, posode in pohištva z vseh koncev Slovenije, 1926: Slovenska žena, 1931: Novodobna gospodinja*), peticije, proslave, zbiranje prispevkov,...

Njihovo delovanje je možno zaslediti tudi v mednarodnih vodah, saj so bile včlanjene v Zvezo avstrijskih ženskih društev.* V letu 1911 je le-ta priredila mednarodno konferenco, katere sta se udeležile dve predstavnici društva. Pletle so vezi s številnimi tujimi ženskimi društvi, med katerimi so s Čehinjami sodelovale najbolje. Drug pomemben mednarodni shod na katerem so bile prisotne je potekal 1913 v Budimpešti, kjer je tekla beseda o ustanovitvi avstrijske slovanske ženske zveze, za kar naj bi prav Čehinje izrazile največjo željo.

Med prvo svetovno vojno organizacija tako kot druga društva ni bila aktivna, čeprav so na njenem začetku uspešno izvedle nekaj dobrodelnih akcij, ki so bile namenjene vojakom. Vendar so v povojnem obdobju dobile nov zagon, predvsem kar se tiče političnega delovanja (pisanje člankov, priprave na volitve, protesti). Ob tem se niso vezale na nobeno politično stranko. Društvo se je želelo razširiti na čim več področij, ki bi ženskam olajšala družbeni položaj in jim zagotovila pravice, ki si jih zaslužijo. Zato so ustanovile nove društvene odseke, kjer je na vsakem delovalo pet do osem

* Navedenih je samo par.

* Preko te pa v Mednarodno žensko zvezo (MŽZ).

članic: odsek za trgovino, knjižni, uradniški, učiteljski, obrtni, politični, zdravstveni in delavski.

V letu 1921 so začele slediti izjavi »SSŽD je za enako volilno pravico obeh spolov, ki naj se izvede v vsej državi enako.« (Kodrič in sod., 2003, str. 84). Istega leta so praznovale dvajseto obletnico delovanja, na kateri so bile gostje predstavnice večine slovenskih ženskih društev. Do spremembe je prišlo tudi pri odsekih; zraven že obstoječih so dodale še veseličnega, odsek za zbiranje članic in kulturnega.

Naslednje leto je bila sprejeta odločitev za preimenovanje iz Splošnega slovenskega ženskega društva v Splošno žensko društvo in združitev z Socialnogospodarskim kulturnim ženskim društvom. Prav tako so nastali še trije novi odseki; gospodinjski, mladinski in časopisni. Čez leto so bile zelo aktivne, saj so organizirale sicer neuspešne protestne shode proti draginji in za dodelitev draginjskih doklad za nezakonske otroke. Imela so tudi razna predavanja o ženski volilni pravici in o fizičnem ter psihičnem razvoju otrok. Ob koncu leta je začela delovati tudi društvena šivalnica.

V 1923 je bilo društvo zelo dejavno na mednarodnem področju. Udeležile so se kongresa v Rimu (zastopala jih je Alojzija Štebi) in poletne mednarodne šole za mir in svobodo v Podebradu na Češkoslovaškem (predstavnica je bila Vera Albrecht). Večjo pozornost so namenile tudi delovanju na feminističnemu področju, saj so želele dokazati svojo sposobnost sodelovanja v zakonodaji.

Dedno pravo je zaznamovalo leto 1925; z zahtevo po izenačenju dednega prava med spoloma so priredile shod 17. junija na katerem so nastopili številni govorniki. Občinstvo je prišlo v velikem številu in je bilo izjemno raznoliko, saj so prišle ženske različnih stanovskih in strankarskih pripadnosti. Ob njegovem koncu je bila sprejeta resolucija, v kateri je bil izražen protest proti uveljavitvi 397. člena srbskega državlanskega zakonika na državni ravni.

Uvedba davka na telesno delo* je v ženskih vrstah povzročila številne razprave, kar je vodilo v protestiranje, predvsem z objavljanjem člankov in sprejetjem resolucije, ki je bila poslana finančnemu ministru. V njej so poudarile, da prevelika davčna

* Plačati so ga morali vsi, ki so opravljali fizično delo. Med ženskami so to bile večinoma služkinje in obrtnice.

obremenitev ogroža gospodarsko življenje in so prosile za popolno ukinitve tega davka.

1926 je bilo bogato na kulturnem področju, saj so priredile razstavo Slovenska žena in izdale istoimensko knjigo, kjer je zajeto vse zgodovinsko dogajanje povezano s Slovenkami od antike naprej. Celoten april so namenile predavanjem o ženskah (ponovil se je v oktobru 1927) podpirale so uveljavitev materinskega dne in se udeležile kongresa na Bledu (šest delegatk), ki je potekal v oktobru.

V prihodnjem letu so se udeležile akcije, ki bi pripomogla k postavitvi Deškega doma Franje Tavčarjeve v Kraljevici za siromašne otroke. Akcija se je nadaljevala vse do 1929. V 1928 so sodelovale s Francozinjami in se borile za pomilostitev na smrt obsojene Pepce (Julke) Kureš, ki je bila varuška v Parizu in obtožena umora dekleta, katerega je pazila. Njihov trud je bil poplačan, saj je bila na koncu pomiloščena.*

1930 je bilo predvsem kulturno in gospodarsko obarvano. Od tega leta naprej so bile takšne dejavnosti prioritete. Z mariborsko podružnico so skupaj pripravile v maju in juniju razstavo umetno-obrtnih ročnih del Zvesto srce in delovna ročica. Naslednje leto so priredile še eno razstavo z naslovom Novodobna gospodinja. V 1932 so si zadale cilj propagirati čim več domače obrti in industrije z organiziranjem gospodarskih predavanj. Druga predavanja so bila namenjena pomembnim slovanskim feministkam in literatkam.

Resolucije, kjer so v 1933 sprejele odločitev, da se kot ženske brez popolnih državljskih in političnih pravic ne morejo udeležiti političnih shodov, se niso držale, saj so podprle kralja in enotno Jugoslavijo. Knjigi Slovenska žena, ki so jo izdale v 1926 so želele pridobiti odobritev, da postane pomožna učna knjiga in je v lasti vseh šolskih knjižnic Dravske banovine.

Januarja 1934 je bilo govora predvsem o civilnem zakonu, za katerega so vse odbornice želela, da se uvede. Sodelovale so v treh akcijah; hotele so doseči namestitev ginekologinje pri ambulanti OUZD v Ljubljani in ustanovitev ogrevalnice, namenjene brezposelnim moškim, vendar pri nobeni izmed akcij niso dosegle uspeha. Tretja akcija je zadevala ljubljansko policijo, za katero so obstajali sumi, da

* Kot kaznen je dobila dvajset let prisilnega dela.

pretepajo politične osumljence. V prvi polovici leta so priredile tudi razstavo pod naslovom Ženska ročna dela v zgodovinskem razvoju.

V letu 1935 je v Celju bil prvič izveden občni zbor sekcije za Dravsko banovino. Udeležile so se ga članice društva, ki so v njem aktivno delovale. Zbor se je končal razdeljenih mnenj, saj so nekatere zahtevale volilno pravico, potem pa izobraževanje, med tem, ko so druge na prvo mesto postavile politično vzgojo žensk in deklet, nakar bi na vrsto prišla volilna pravica. Za le-to je 20. oktobra potekala akcija, saj se je napovedovala sprememba volilnega zakona. Bile so tudi udeležanke protesta proti nasilju Italijanov nad Slovenci v Julijski krajini in Benečiji. Eno izmed najzanimivejših predavanj je pripravil g. Pavlin, ki je predstavil razvoj ženske mode.

Prihodnje leto so se članice soočile s slabim finančnim stanjem. Bil je podan predlog za ustanovitev t.i. materinske fakultete, ki bi delovale po dunajskem vzgledu. V njih bi se ženske izučile kako postati dobra mati. Na to temo so bila organizirana razna predavanja, ki so prvo potekala dvakrat tedensko, nato pa enkrat tedensko. Druge teme so bile predvsem socialne in gospodinjske narave. Ponovno so sodelovale na kongresu Mednarodne ženske zveze, ki je potekal v Dubrovniku.

V letu 1937 so večjo podporo pri izobraževanju namenile dekletom iz nižjih in srednjih slojev. V ta namen so priredile dva tečaja nemščine in razna predavanja iz zdravstva, socialnih vprašanj in gospodinjstva, pod naslovom Vzgoja matere. V aprilu so potekala naslednja predavanja:

- Cirila Štebi: Feministično delo Slovenk,
- Pavla Hočevar: Žena in novinarstvo,
- Zlata Pirnat: O sodobni zaščiti otroka (v okviru Unije za zaščito dece).

(Kodrič in sod., 2003, str. 94).

Na ogled je bila postavljena razstava Teden slovenske ženske knjige. Prejele so tudi povabilo na *vseslovanski pedološki kongres*, kjer je beseda potekala o zaščiti mladine in je v ta namen bila prirejena razstave, kjer so sodelovale.

V prihodnjem letu je v aprilu umrla predsednica društva Franja Tavčar. Naslednja predsednica je postala Minka Govekar, ki pa je funkcijo prevzela šele v naslednjem

letu. Bile so prisotne pri sprejemu žensk iz Slovenske ženske zveze iz Amerike in Društva bolgarskih učiteljic. Tečaj Vzgoja matere se je nadaljeval pod vodstvom Govekarjeve. Izvedle so tudi akcijo zbiranja časopisov za Slovence, ki so prebivali preko slovenskih meja in sodelovale pri akciji za žensko bolnico v Ljubljani. Pripravile so predloge za predlog nove ustave, kjer so skupaj s pravicami želele uvesti spremembe v ženitnem, družinskem in dednem pravu. Ogledati si je bilo možno potujočo razstavo Mednarodne ženske zveze, kjer so bila razstavljena dela njihovih likovnih umetnic.

Priključitev Češkoslovaške k Nemčiji je na Slovenskem povzročilo narodnoobrambno gibanje. Prišlo je do zbiranja denarja za begunce, kar je potekalo v sodelovanju z Jugoslovansko-češkoslovaško ligo. Zadnja organizirana predavanja so bila pod sklopom Vzgoja matere. Na njihovi razstavi, so bile dane na ogled slovanske narodne noše in vezenine. Razstava je bila sestavni del spomladanskega velesejma. V obdobju od 1939 do 1942 so aktivno sodelovale pri zbiranju božičnice za otroke obmejnih šol in ob tem so izvedle akcijo ročnih del, katere pomoč je bila namenjena brezposelnim ženskam.

Zadnja redna seja je potekala 14. januarja 1942. Konec je društvo dočakalo 13. julija 1945. Razpustil ga je odbor, ki mu je predsedovala Govekarjeva. Formalno je bilo nato priključeno AFŽ (antifašistični fronti žensk).

3.1 Članstvo

Tretji sklop pravilnika Splošnega ženskega društva, *Društveniki, njih pravice in dolžnosti* (AS 68, Kraljevska banska uprava Dravske banovine. Upravni oddelek, serija društvenih pravil po kartoteki, št. 63, a.e. 9101-9500. Pravila Splošnega ženskega društva v Ljubljani. Str. 2) vsebujejo 4., 5. in 6. člen, ter obravnavajo članstvo društva. Med člane društva so šteli podporniki, ki so bili izključno moški, častne članice oz. člani, ustanovitelji oz. ustanoviteljice in redne članice, kar so lahko bile samo ženske ter dekleta, ki so že dopolnila 16 let. Posamezniki so lahko prejeli naziv častnega člana oziroma članice, zaradi posebnih zaslug storjenih v dobro društva. Razlika med njimi se je poznala pri plačnem znesku, ki je bil namenjen društvu; ustanovitelji oziroma ustanoviteljice so enkrat za vselej odšteli 20 kron, med tem, ko

so redne članice in podporniki letno plačali po 1 krono in ob vstopu v društvo 40 vinarjev vpisnine. Z vplačano članarino so vsi člani pridobili pravico za obiskovanje društvenih zborov, shodov, zabav, predavanj in podajanje predlogov na glavni skupščini. Vendar je pravica glasovanja glede podanih predlogov pripadla le rednim članicam in ustanoviteljicam. Veza z društvom se je prenehala, če je član prostovoljno izstopil, toda izstop je moral vsaj mesec dni pred pretekom društvenega leta naznaniti. V primeru, da je član deloval nasprotujoče društveni časti in njegovemu namenu, si je odbor vzel pravico, da ga je sam izključil. Prav tako je bila izključena oseba, ki pol leta po vpisu ni poravnala članarine.

Za vpis ni bilo bistvenega pomena kakšen poklic opravlja ali kakšen stan ima vpisujoča se ženska. Predsednica Tavčarjeva je poskrbela, da so temelji društva bili postavljeni na nove osnove, tako da je *»...dotedanji precej ekskluzivni krog slovenskih gospej in gospodičen le iz najodličnejših krogov (Tavčarjeva) razširila z ženskami in dekleti iz vseh narodnozavednih mestnih stanov.«* (Kodrič in sod., 2003, str. 102). Kljub temu niso bile preveč uspešne pri pridobivanju pripadnic nižjih slojev. Vendar že komentar predsednice Tavčar po eni izmed neuspešnih organizacij služkinj opiše njihov resničen odnos do njih, *»da je pač manjkalo glavne privlačne sile – mladih duhovnikov«*. (Kodrič in sod., 2003, str. 114). Veliko število članic je bilo redno zaposlenih. Sprva so prevladovale učiteljice in uradnice (poštne uslužbenke, sodne in magistratne uradnice). Manjšina jih je bila zaposlenih v ljubljanskih trgovskih podjetjih (pri Šarabonu, Šinkovcu, Zalazniku, Souvanu, Jebačinu, Kolmanu,..). Med temi so se društvu pridružile tudi ženske brez poklica oziroma so le-tega po poroki prenehale opravljati. Velika večina teh žensk je bila ovdovela ali se je ločila, kar je sprožilo veliko zavzetost društva za zahtevo za uvedbo civilnega zakona oziroma uvedbo pokojnin za vdove in sirote državnih uslužbencev. Akcija za omenjeno zahtevo je bila izvedena v letu 1926.

Toda v glavnem so se članice porazdelile v dve skupini. Prvo so sestavljale narodne dame, ki so sprva delovale z Marijo Murnik Horak, vendar so se po njeni smrti leta 1894 pridružile Tavčarjevi. Sprva so bile številčnejše (skupno jih je pristopilo triindvajset, vendar jih je do leta 1907 dvanajst društvo tudi zapustilo) kot druga skupina, ki je bila povečini sestavljena iz feministk konca 19. stoletja. Vendar so le-te

kmalu pridobile vodilno vlogo v društvu, zaradi njihove vizije društva in ker so svoje zahteve že deloma pred tem izrazile v Slovenki. K njihovem delovanju so se pridružile nekatere socialne demokratke, ki v tistem obdobju še niso imele svojega društva, vendar je med njimi in narodnimi damami prišlo do konfliktov, zaradi njihovih, za tisto obdobje, še preveč naprednih in revolucionarnih idej.

Po nastanku društva je število članic hitro narastlo, toda pred prvo svetovno vojno je ponovno upadlo. Stanje se je izboljšalo po njenem koncu, vendar je društvo imelo veliko konkurentov, saj je število ženskih organizacij po vojni poskočilo. Zato so na seji odbora leta 1921 ustanovile odsek za pridobivanje članic. Naslednji upad članstva se je zgodil med gospodarsko krizo v tridesetih letih. Naslednja tabela prikazuje stanje članstva med društvenim delovanjem (Kodrič in sod., 2003, str. 107).

Leto	Št. Članic	Od tega novih	Št. Ustanovnic	Skupaj	Št. članic po čl. knjigi
1901				91	
1902	178		23	201	
1903	229				
1904	200	36	54	254	172
1905		66			185
1906		50			242
1907		52			226
1908	234	30			248
1909	236	36			
1910	222	19			
1911	220	20			
1912	198	23			
1913	193	8			
1914					
1915	152	8			
1916	152	12			
1917	89	5			
1918	127	2			
1919		139			
1920	394	48			
1921	533				
1922	535				
1937/38		58			
1938/39	426				

Tabela 1: Stanje članstva v Splošnem ženskem društvu

Mnogo članic je bilo v društvu celotno njegovo delovanje oziroma vse svoje življenje. Nekateri izmed teh so Franja Tavčar (1868-1938), Josipina Vidmar (1869-1922), Franja Papež (1874-1940), Josipina Čuden (1861-1941), Josipina Arce (1842-1923), Ela (Jelica) Lozar (1868-1938),... (Kodrič, 2003, str. 108).

3.2 Predavanja

Sledi kronološki raspored javnih predavanj v organizaciji Splošnega ženskega društva, kjer so bili predavatelji moškega spola.*

Januar 1902:

- Dr. Ivan Tavčar: Žena in politika.

1902/03:

- Dr. Karel Triller: Ada Negri,
- Dr. Ivan Robida: Duša žene,
- Ravnatelj Ivan Šubic: Spomini na potovanje v Pariz in njegovo sveto razstavo,
- Karel Linhardt: Iz zgodovine socijalizma in žene,
- Dr. Viktor Murnik: Emil Zola in telovadba,
- Ravnatelj Ivan Macher: Fizika v kuhinji.

1903:

- Sodnik Anton Kuder: O prvem razvoju trgovine in denarja nasploh,
- Prof. Rajko Perušek: O oblikah žene v družini in družbi,
- Dr. Josip Tominšek: Še o ženski emancipaciji,
- Dr. Vinko Šercl: Jezikovna razmotrivanja, Žena v stari Indiji, O svetovnih jezikih, Iz življenja starih Indov, O pomenu in razvoju mutastih jezikov in o vplivu žensk na pantomimiko, O otroškem jeziku.

* Seznam ni v celoti, ker so bila navedena samo najzanimivejša predavanja.

1906:

- Dr. Demeter Bleiweis-Trsteniški: Kako naj sodeluje naše ženstvo v boju proti jetiki, O modnih zmotah,
- Dr. Fran Novak: Država in cerkev, Razdružljivost zakona,
- Dr. Milan Pajk: O renesansi ali umetniškem preporodu v Italiji,
- Dr. Valter Šmid: Iz naše najstarejše dobe.

1907:

- Prof. Valentin Korun: O potovanju po Italiji in Siciliji,
- Sodni svetnik Fran Milčinski: Naša zanemarjena mladina in Kranjska oblastna ji mačeha.

1910:

- Dr. Demeter Bleiweis-Trsteniški: O higijeni človeškega telesa,
- Dr. Milan Korun: Ženska volilna pravica z ozirom na novi ljubljanski občinski volilni red,
- Sodni svetnik Fran Milčinski: Pravljice,
- Dr. Milan Pajk: O ženah v Napoleonovi dobi,
- Slovenski odvetnik iz New Yorka Mirko Pečar: O ženstvu v Ameriki,
- Rudolf Šega: O slovenski ženi.

1913:

- Prof. dr. Fr. Ilešič: Kralj Nikita pesnik,
- Sodni svetnik Fr. Mohorič: O pravnem stališču žene v Avstriji.

1918:

- Dr. Josip Mantuani: O modi in naši narodni noši (cikel),
- Dr. Ivan Pintar: O moderni in higijenski kozmetiki.

1922:

- Dr. Matija Ambrožič: O negi dojenčka in male dece (cikel 10 predavanj) in Temeljni kameni zaščite dece.

1927/28:

- Dr. Metod Dolenc: Žena ob možu, pravnozgodovinske slike od pračloveka do današnjih dni,
- Dr. Ivan Lah: Žena v češki zgodovini in literaturi,
- Prof. Maklecov: O otroškem vprašanju sodobne Rusije,
- Dr. Nikolaj Preobraženski: Marija Baškirčeva in njeni dnevniki, O novi ruski ženi (Žena v sovjetskih povestih Pantelejmona Romanova).

1935:

- Pučnik: Kako reorganizirati obrtno šolstvo.

1937:

- Prof. V. Čopič: Mati, oče in otrok se pritožujejo,
- Dr. Stanko Gogala: Nove metode vzgoje, Kriza morale in človeka, Kazen kot sredstvo vzgoje, Vzgoja in prirojene lastnosti, Našim družinam manjka oče (še leta 1939, 1940),
- Gojko Jagodic: Mladina in kriminal,
- Primarij dr. Ivan Matko: Kaj doživlja žena v dobi mene ali klimakterija,
- Dr. Alojzij Zalokar: Zdravje žene v sodobnih življenjskih razmerah.

1939/40:

- Dr. Darko Černež: Pravna zaščita med starši in otroki,
- Dr. Niko Vončina: Kaj mora vedeti mati o duševnem razvoju zdravega in bolnega otroka,
- Dr. Vlado Schmidt: Problemi poklicnega svetovanja za dekleta.

Drugi:

- Dr. Bretl: Negovanje zob,
- Prof. dr. Fr. Ilešič: O vzgoji in dedičnosti, Naše ženstvo v prešernovih časih, Jugoslovanske ženske organizacije,
- Prof. Valentin Korun: O domu in šoli (2x),
- Dr. Ferdo Müller: O ženski emancipaciji,
- Dr. Ivan Oranžen: Otroci in škratica,
- Dr. Karel Osvald: Telesni in duševni razvoj male dece (cikel 12 predavanj),
- Dr. Milan Pajk: O starogrški umetnosti,
- Dr. Ivan Robida: Alkoholizem in ženstvo,
- Ravnatelj Henrik Schreiner: O otroških igrarh in vzgoji,
- Dr. Anton Schwab: O otroških boleznih,
- Dr. Karel Triller: Pravice žene do dela,
- Prof. Jos. Wester: Ellen Key.

(Kodrič in sod., 2003, str. 430).

V seznamu so navedena najzanimivejša predavanja z ženskimi predavateljicami:

- Zofka Kveder: Ženska v družini in družbi, Moderna žena,
- Minka Govekar: Marya Konopnicka,
- Alojzija Štebi: O uspehih ženske volilne pravice drugod,
- Cirila Štebi: Kongres mednarodne ženske zveze v Kristijaniji,
- Mila Vdovič: Žena v zgodovini in javnosti.

(Fortunat, 1992, str.4).

3.3 Podružnice

Po uspešnem začetku delovanja društva v Ljubljani, so se z željo po še večji produktivnosti, članice odločile za ustanovitev podružnic po celotnem slovenskem ozemlju. Do nastanka le-teh je prišlo komaj po prvi svetovni vojni, čeprav se je za

podružnici v Trstu in v Šmartnem pri Litiji načrtovanje ustanovitve pričelo že v letu 1907. Toda v Trstu do nastanka podružnice ni prišlo, temveč so Tržaške Slovenke leta 1922 ustanovile Žensko dobrodelno udruženje, ki je imelo podoben program. Marca 1919 je dolgletna tajnica društva, Minka Govekar, sestavila daljše pozivno pismo namenjeno vsem Slovenkam, da naj se združijo v samostojna ženska društva ali pa da ustvarijo podružnice. Pismo je doseglo želen učinek, saj so do septembra 1919 na Slovenskem že delovale tri podružnice: v Novem mestu, Celju in Mariboru. V letu 1920 se jim je pridružilo še Splošno žensko društvo na Ptuju, katerega dejavnost je že do 1922 zamrla. Tudi dejavnost Novo mestne podružnice je ob koncu leta 1922 še omenjena, med tem, ko je v 1923 odbor SSŽD ne omeni več. Istega leta z zamrtjem Ptujске in Novo mestne SSŽD je nastala nova podružnica v Gorici. Prav tako je omenjena društvena dejavnost v Trbovljah, ki se je kmalu končala. Pri tem je bil eden izmed vzrokov delovanje podružnice Kola Jugoslovanskih sester. Zadnje Splošno žensko društvo je bilo ustanovljeno novembra 1937 na Ježici.

3. 3. 1 Maribor

Zgodba mariborske podružnice se je pričela odvijati 5. aprila 1919, ko je v restavraciji Narodnega doma v Mariboru potekal prvi sestanek narodnega ženstva. Uradna ustanovitev Mariborskega slovenskega ženskega društva, ki ni bilo odvisno od nobene politične stranke in je bilo samostojno, je potekala 26. maja istega leta. V prvi odbor so bile izbrane naslednje predstavnice:

- Marija Maister (predsednica),
- Anka Majcen (podpredsednica),
- Ivanka Lipold (tajnica),
- Koderman (blagajničarka),
- Marija Čepič (odbornica),
- Irgoličeva (odbornica),
- Neratova (odbornica),
- Planinškova (odbornica),
- Antonija Stupca (odbornica),
- Verlijeva (odbornica),

- Vertnikova (odbornica).*

(Kodrič in sod., 2003, str. 454).

Prvo društveno zborovanje se je odvijalo v nedeljo, 18. januarja 1920 v Narodnem domu. Društvo je delovalo na izboljšanje številnih področij: kulturnem, narodnem in socialnem. Ob tem so se posebej osredotočile na dogajanje ob severni meji. Omogočiti so želele boljše razmere za brezposelne, revno mladino in ostarele prebivalce. Bila je tudi ena izmed vodilnih ženskih organizacij na Slovenskem, ki se je veliko povezovala z drugimi društvi (Kolo jugoslovanskih sester, Zveza gospodinj, Ženski pokret za Slovenijo, Ciril-Methodova družba,..) tako kot drugimi društvi po Jugoslaviji (Matica naprednih žena v Novem sadu,..). K njihovem ugledu so veliko prispevala predavanja, kjer so predavali mestni predavatelji in tudi tisti izven njega. Prvo takšno predavanje je bilo prirejeno 5. julija 1919. Do aprila je društvo izvedlo kar 14 takšnih predavanj, ki so bili eden izmed načinov izobraževanja žensk. Nekatera izmed teh so bila:

- Ferdinand Müller (o Koroški in koroški ženi),
- Ravnateljica Antonija Stupca: Naše misli k govoru dr. Müllerja,
- Dr. Ivan Lah (o Slovenski ženi),
- Dr. Fran Kovačič (o vplivu žena pri pogajanjih na mirovni konferenci v Parizu),
- Dr. Matija Slavič (o našem Prekmurju),
- Dr. Ivan Lah (o Dositeju Obradoviću in njegovi dobi),
- Profesor Vaso Stojić: Srbska žena v srbski literaturi.

(Kodrič in sod., 2003, str. 454).

Prva izpeljana akcija je potekala 1919 v mariborskih vojaških bolnišnicah. Članice so nudile pomoč vojakom, ranjenim med koroškimi boji. Kot zadnji dokaz, ki je javno potrdil njihovo sposobnost, je bila njihova učinkovita oskrba ranjenih koroških vojakov po zadnji ofenzivi. Družno jim je uspelo zbrati vsega skupaj deset tisoč kron, del česar je služil nakupu živil za prihodnje Transporte vojakov skozi mesto. Sodelovale so tudi v akcijah, ki so pripomogle k napredku obmejnih šol v Prekmurju in na Koroškem. V akciji *dar svobode*, jim je uspelo zbrati okoli 97 tisoč kron

* Pri večini odbornic je bil naveden le priimek.

(prekmurske šole so prejel okoli šest tisoč). V začetku 1920 je bila aktualna tema ženska volilna pravica. Društvo je bilo eno izmed prvih, ki je želelo to pravico zagotoviti vsem ženskam na deželi, ne glede na njihov stan in sloj. V ta namen je bil prirejen shod na Remnišku, obmejni vasi, kjer so svoje zahteve za enakopravne pravice podprle z 118 podpisi. Prav tako so pomembno vlogo so odigrale leta 1922, ko so se z namenom zbiranja zapuščine kulturne dediščine, povezale z Muzejskim društvom oziroma mestnim muzejem. Z njihove strani je v sodelovanju z različnimi mariborskimi institucijami bilo izdano vabilo in hkrati navodilo za zbiranje *narodno-umetniških predmetov*. Zbiranje se je vmes začasno prekinilo, vendar se je njegov potek v letu 1926 nadaljeval. Danes se zbrani predmeti nahajajo v Pokrajinskem muzeju Maribor.

Maribor, dne 7.4. 1926.

Zgodovinskemu društvu

v

Mariboru.

Naše društvo je v okvirju podanih mu možnosti nadaljevalo akcijo za nabiranje narodnih predmetov. Radi bi se posvetovali o nadaljnjem razvoju te naše akcije, zato Vas vljudno vabimo, da pošljete k naši seji *v soboto 1.4.1926.* zastopnike Vašega odbora.

Z odlič. spoštovanjem

Za :

Jovanka Lipolec
t.č. tajnica:

Marija Maršter
t.č. predsednica:

Seja se vrši v glasbeni sobi. mest. šole v Laub. ml.

Slika 4: Obvestilo Zgodovinskemu društvu v Mariboru o ponovnem zbiranju predmetov

(Vir : Zgodovinsko društvo v Mariboru, 9/1507, Pokrajinski arhiv Maribor).

V letih 1924-25 so svojo pozornost osredotočile predvsem na organizacijo počitniških kolonij za otroke. Prva takšna kolonija je izvedla brezplačno okrevanje otrok v ameriškem Deškemu domu v Selcah, ki ga je ustanovila Mabel Grujić. V naslednjih letih jim je uspelo ustanoviti že lastne kolonije na Krku in v Makarski, kamor so lahko pošiljale otroke s problematičnim zdravjem.

3. julija 1925 je bil organiziran predavateljski večer, kjer je predaval notar Ivan Ašič o stanju ženskega dednega prava v Jugoslaviji. Pravzaprav so sprva želele organizirati shod na to temo, vendar bi s tem lahko povzročile politični incident, kar se je pred tem že zgodilo v Ljubljani. Večer se je končal s prerekanjem; kljub dogovoru, da bi bil g. Ašič edini govornik moškega spola, so po njegovem končanem predavanju druge organizacije (Krščanska ženska zveza, socialistke) zahtevale svojega govornika, kar pa je voditeljica zborovanja ga. Maistrova odklonila. Izdelane so bile resolucije, ki jih je podpisane žensko društvo v Mariboru poslalo v Beograd na pristojno mesto. (Jutro, 1925, str. 2).

Dve leti kasneje, so 27. marca 1927 organizirale shod s sloganom »*Dol vojna! Živel mir!*« (Delavska politika, 1927, str. 3). Potekal je v Gambrinovi dvorani. Manifestacije proti italijanskemu fašizmu in imperializmu kapitalističnih držav se je udeležilo veliko število ljudi, tako žensk kot moških. Nastopili so trije govorniki; g. Eržen je poudaril, da so ženske nosilke svetovnega miru in blagostanja. Podobno temo je izbral g. Favai, vendar je dal velik poudarek temu, da je zdaj ključen trenutek za bitko za mir in »*ne šele potem, ko je katastrofa že tukaj.*« (Delavska politika, 1927, str. 3). Kot tretji govornik je nastopil g. Pelikan, ki je govoril o tlačenju ženskega prava. Poslušalstvo je njihove govore sprejelo z odobravanjem in navdušenjem. Članek na koncu poziva vse zavedne žene k delu in organizaciji za mir.

V marcu istega leta je s strani politično angažiranih žen bil prirejen Mednarodni ženski teden. V tem tednu so se odvijali shodi, kjer so bile zahteve ženskega delavskega razreda glavna tema. Povsod so se ravnale po enakem programu, ki je bil tudi del feminističnega pokreta: boj proti prostituciji, zahteve po ženski volilni pravici, zaščita mater in otrok, borba za svetovni mir in za spremembo 144.-148. Člena avstrijskega kazenskega zakonika.

Leta 1929 so organizirale spominsko proslavo za 10 let društvenega delovanja.

Naslednje leto je v društvu prišlo do večjih sprememb, saj so se odločile dejavnost osredotočiti na kulturno področje, zlasti na ženska vprašanja. Prvo sprememba, ki so jo uvedle, je spremenila ime organizacije iz Mariborsko slovensko žensko društvo v Žensko društvo v Mariboru. Posodobila so pravila in organizacijo razdelile na različne odseke: kulturnega, prireditvenega, informativnega in nato še prosvetnega.*

V istem letu, 1930, so sodelovale v boju proti vladi, ki je imela namen razpustiti mariborski ženski zavod Vesna in namesto njega ustanoviti gozdarsko šolo. Članice so poskusile to preprečiti na vse načine. Posegle so po pomoči ljubljanske Narodne ženske zveze, uporabile so svoje beograjske zveze, osebno so se obrnile na predsednika banovinskega šolskega odseka v Ljubljani (Ašičeva) in prav tako osebno posredovale pri mariborskem županu Juvanu, ki jim je dal obljubo, da do tega ne bo prišlo. Vendar se je časovno trajanje te zadeve še nadaljevalo vse do 1932. Ašičeva je tega leta ponovno predlagala postopek reformiranja zavoda v triletno srednjo gospodinjsko šolo za dekleta, kjer bi se izučile za gospodinjske poklice. Kljub temu, da so v ta problem vložile veliko truda in npora, jim ni uspelo doseči vsega načrtovanega.

Članice društva so se zavzemale tudi za pridobitev ženske volilne pravice. 12. oktobra 1935 je v Ljubljani potekalo obsežno zborovanje, da bi le-ta bila vnesena v nov zakon. Žensko društvo v Mariboru se je temu pridružilo tako, da je ljubljanski sekciji poslalo brzojavko z vsebino: *»Solidarne v borbi za žensko volilno pravico se pridružujemo vaši manifestaciji.«* (Kodrič in sod., 2003, str. 474).

Vendar se je društvo najbolj spremenilo z vstopom mlajše generacije intelektualk, ki pa so v društvu sprožile nemire zaradi želje po političnem delovanju. Med članicami je potekala daljša razprava, ki je feminističnemu odseku, ki ga je vodila Jela Levstik (1888 - 1972) dovolilo sodelovanje v društvu. Edini pogoj, ki so ga morale izpolniti je bil, da je na sestankih vedno bila prisotna njihova mentorica Levstikova. Njihov odsek je v veliko primerih prirejal različna predavanja, med katerimi je tema o materinstvu naletela na najboljši sprejem. Temu sklopu so posvetili februar v letu 1938, ko so

* Ta je bil dodan po predlogi predsednice Maister na prvi odborovi seji 13. junija 1932 po društveni posodobitvi.

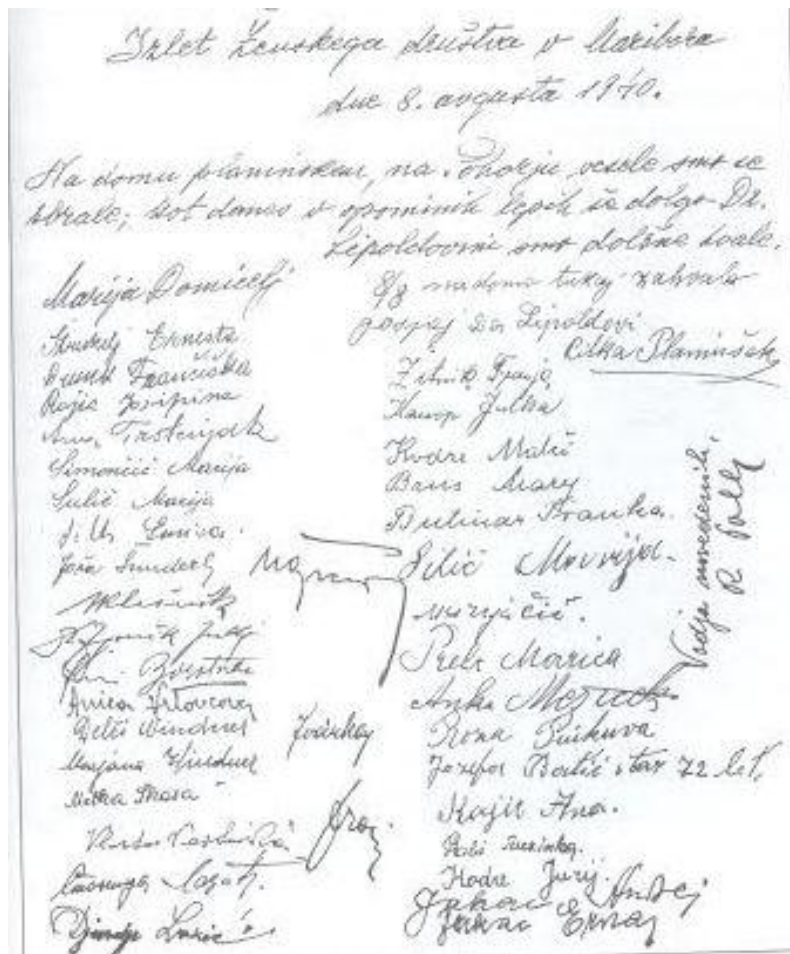
prihajali predavati ugledni strokovnjaki o psihologiji, pedagogiki in zdravstvu. V primeru, da se ti niso predavanja zmogli udeležiti, so vlogo predavatelja prevzele kar odbornice same. Potekala so naslednja predavanja:

- Dr. Marin (o higieni nosečnice pred rojstvom),
- Profesor Šolih (o maternstvu kot dejavniku vzgoje),
- Dr. Poljanec (o vlogi dedovanja v razvoju in vzgoji otrok),
- Profesorica Černež (o položaju in vzgoji deklet v rodbini),
- Dr. Vrečko (o materi kot varuhinji zdravja v drodbini
- Pavla Hočevar (o odnosu matere do dozorevajočega otroka),
- Dr. Schmidt (o vplivu staršev na bodoče poklice svojih otrok),
- Društvenica Anica mešiček (o želji žene-matere po spremembi v zakonodaji),
- Društvenica Jela Levstik (o prijetnem družinskem in otrokovem razvoju v ugodnem domu).

(Kodrič in sod., 2003, str. 480).

Žensko društvo v Mariboru je bilo dejavno tudi v času prikrite germanizacije, kjer je največji problem predstavljal *dirndl*, nemška narodna noša, ki se je v mestu pojavljala vedno pogosteje. V protiakciji *Dečve*, so se povezale s priznanimi domačini umetniki, med katerimi je najbolj sodeloval slikar Sašo Šantl. Njihov cilj je bil med prebivalci razširiti različne tip slovenske ljudske noše, ki bi sicer bila posodobljena za tiste čase. Vendar sprva akcija ni potekala po načrtih, saj želeni trgovci pri njej niso sodelovali. Novo možnost za prikaz noš jim je odprl Mariborski teden, kjer so zraven vseh slovenskih tipov noš razkazale še najpomembnejše jugoslovanske in moderna oblačila z vezeninami.

Organizacija je bila ukinjena kot šesto društvo 25. septembra 1941. Njihovo delovanje je prekinil ukinitveni komisar (*Stillhaltkommisar für Untersteiermark*). Po drugi svetovni vojni se društvo ni obnovilo, zaradi pogleda na takšne dejavnosti v povojnem času. Državne institucije so prevzele socialno delo. Začelo se je zaposlovanje žensk na podeželju (zadrukah) in v industriji.

Slika 5: Podpisi članic mariborskega ženskega društva leta 1940

(vir: Kodrič in sod., Splošno žensko društvo : 1901-1945 : od dobrih deklet do feministk. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2003, str. 463).

3. 3. 2 Celje

Čeprav je bilo društvo ustanovljeno v letu 1919, je kot samostojna ženska organizacija začelo pravno delovati 17. marca 1921. Njegova predsednica je bila Eva Kalan, ki je hkrati predsedovala podružnici Ciril Metodove družbe (CMD), zaradi česar sta društvi delovali med seboj povezano in ni omenjenih samostojnih akcij oziroma nastopanj. Na ustanovnem občnem zboru je bil izvoljen naslednji odbor:

- Ela Kalan (predsednica),
- Vera Založnik (podpredsednica),
- Roza Knez (tajnica),
- Šancer (blagajničarka),

- Testen (odbornica),
- Gobec (odbornica),
- Levstik (odbornica),
- Zupanek (odbornica),
- M. Černe (odbornica),
- Hana Mirnik (odbornica),
- Sparhakl (pregledovalka računov),
- C. Rebek (pregledovalka računov).*

(Kodrič in sod., 2003, str. 440).

Društvo je delovalo predvsem na kulturnem in človekoljubnem področju, vendar si je kot prioriteto postavilo izobraževanje. Splošno in socialno izobrazbo so želele omogočiti svojim rednim članicam in dekletom, ki si ga finančno niso bile sposobne privoščiti. Prirejale so javna in društvena predavanja, skupne izlete, koncerte, učne krožke, poučevale pisano in govornjeno besedo ter ustanovljale čitalnice in knjižnice. Prav tej zadnji so podredile vse druge dejavnosti. Eden izmed njihovih največjih dosežkov je bil zagotovo odprtje javne knjižnice, ki naj bi bila sprva namenjena le ženski populaciji, toda sčasoma je ta namen prerasla in bila odprta za vsakega posameznika željnega branja. Začetek načrtovanja njenega odprtja se je pričelo v aprilu leta 1921, z javnim obvestilom društva o odprtju nove knjižnice, namenjene izključno ženski populaciji. Obvestilo je bilo objavljeno v 45. številki časnika *Nova doba*. V njem obveščajo o priredbi cvetličnega dne, ki se je odvil 8. maja tega leta. Ljudi so članice prosile za prispevke različnih knjig .. »*Obračamo so do občinstva v iskreno prošnjo, da nam vsak posameznik po svojih močeh blagovoli nakloniti kako knjigo. Spomnito se na one pozabljene knjige, ki leže doma v kakem kotičku! Darujte jih ženam, ki vam bodo hvaležne zato! Vam pa, ki imate doma lepo urejene knjižnice, treba samo malce dobre volje in napravili nam boste veliko veselje!*» (*Nova doba*, 1921, str. 2).

Dani sta bili dve lokaciji, kamor so lahko darovane knjige odnesli; osebno Eli Kalan ali Aleksandrovo ulico, v trafiko Kovač. Knjižnica je začela delovati 7. oktobra 1923.

* Pri večini odbornic je bil naveden le priimek.

Nahajala se je v Strossmayerjevi ulici št. 3. Vpisnina je znesla pet din, v primeru izposoje pa je bralec moral odšteti dinar za knjižno enoto. V letu 1927 je knjižnica iz društvene postala Javna mestna knjižnica.

	Delovni čas
Četrtek	18. - 19. ure
Nedelja	10. - 11. ure

Tabela 2: Uradne ure knjižnice

4. Po prvi svetovni vojni

Obdobje med prvo svetovno vojno je bila možnost za ženske, da pokažejo svoje številne sposobnosti. Vojni je sledil velik narastek števila ženskih društev. V evropskih državah so bile podeljene državljanske in politične (vsaj delne) pravice. Zgledu so sledile tudi slovenske politične stranke, saj so se vse izrekle za enakopravnost med spoloma v javnem življenju in žensko volilno pravico. Toda edina stranka, ki je to kot zahtevo postavila v svoj politični program je bila Jugoslovanska socialdemokratska stranka (JSDS). Vendar je kmalu v stranki prišlo do deljenih mnenj: nekateri posamezniki so se od te zahteve začeli odvracati.

Društva so delovala na številnih področjih – humanitarnih, športnih, kulturnih in tudi političnih. Nekatera izmed teh so bila Društvo diplomiranih sester, Društvo magistratnih uradnic, Ženski pokret, Društvo diplomiranih babic, Dom visokošolk, Gospodinjska šola za gostinsko obrt, Klub poštnih uradnic, Žensko društvo v Mariboru, Telesno-kulturno društvo Antena, Kolo jugoslovanskih sester, Zveza akademsko izobraženih žen, Ženski svet, Zveza gospodinj, Ženska sekcija akademskega društva Jadran.

Pobudnice sprememb niso bile le zaposlene, temveč tudi nezaposlene ženske, ki so svojo željo po napredku izrazile s prirejanjem aktivnosti, z dobrodelno in nacionalno osnovo. Sprva je bila osnova povezovanj religiozna (zlasti krščanska) ali politična. Nekatera izmed teh društev so propadla, ohranila so se tista, ki so zadane kulturne in nacionalne cilje prilagodila takratnemu času. Vsa društva, ki so nastala v obdobju do 1918, niso bila povezana v višjo organizacijsko enoto. Zaradi želje po čim večji uspešnosti, moči in posledično hitrejšem napredku, so se z ustanovitvijo nove države med seboj začele povezovati v skupno, vedno obsežnejšo organizacijo. Največji skupni korak so naredile vse predstavnice ženskih društev v Jugoslaviji, ko so 23. septembra 1923 ustanovile mednarodno Feministično alianso Kraljevine SHS, s sedežem v Beogradu, odsek poročila se je glasil ... *»23. septembra so zastopnice večine ženskih društev v Jugoslaviji ustanovile poseben odbor za boj za ženske pravice. Po daljši, resni debati (če izvzamemo bizantinski pozdravni govor predstavnice narodnih dam in skrajno neumesten, skoro komičen nastop zastopnice katoliškega ženstva) je bil soglasno sprejet program.«* (Fortunat, 1992, str. 6).

Kasneje je bila preimenovana v Alianso Ženskih Pokretov – AŽP (Rodriguez-Ruiz, Rubio-Marin, 2012, str.346). Za častno predsednico je Franjo Tavčar imenovala predsednica organizacije, Milena Milojević, častno mesto podpredsednice pa je zasedla ga. Bedekovič iz Zagreba, ki je zastopala katolički ženski savez. Pri sprejetju programa je prišlo do poudarka, da nima namena ženski pridobiti izjemnega stališča v družbi in državi, vendar ji želi omogočiti aktivno javno življenje v korist naroda. Opredelile so se pod eminentno kulturno gibanje. Postavile so zahteve za nove, najnujnejše določbe, pri katerih je bila prioriteta splošna in enaka volilna pravica za žene za vse zakonodajne in avtonomne zastope pod enakimi pogoji, kot so veljali za moške prebivalce v Kraljevini SHS. Pridobitev volilne pravice jim je predstavljala popolno osvoboditev ženske, tako zunanjo kot notranjo. Prav tako je ženska enakovredna moškemu, zaradi česar mora veljati enakopravnost v javnem kot v privatnem življenju. Da bi do tega prišlo, je v 4. členu navedeno, da bi moral biti poklic gospodinje in matere priznan kot produktiven poklic in jo zanj pravilno usposobiti z ustrežno izobrazbo in jim dovoliti vpliv na gospodarsko politiko. Poročena žena bi postala ekonomsko neodvisna, priznana bi ji bila oblast nad otroci (zraven očetove), dedni pravo bi postal v korist poročeni in neporočeni ženi ter zaščititi so želele družinsko življenje z priznanjem obstoja matere in otroka. V 5. členu se osredotočijo na zaščito fizičnega in duševnega zdravja, pri čemer bi obveljala absolutna prepoved nočnega dela, splošno zavarovanje, prejetje enakega plačila kot moški delavci in omogočanje ženski, da je obrtna nadzornica. Na pravilni razvoj duševnih ženinih zmožnosti se navezuje tudi 6. člen; dekleta bi morala že od samega začetka izobraževanja imeti urejene možnosti gojenja in poglobitve svojih zmožnosti in možnost izbire za specialne ženske poklice. Pri opravljanju poklica bi brez kakršnih koli ovir imela možnost napredovanja. Pri 7. členu se sklicujejo na pridobljene sklepe iz znanstvenih raziskovanj, da imajo ženske dovolj sposobnosti za udejstvovanje na vodilnih mestih socialno-političnega resora. V zadnjem, 8. členu, zahtevajo sistematično izvedeno državno zaščito mladine s privatnimi organizacijami, bojem proti alkoholizmu, sprožiti so želele propagando za bolj higienski način življenja, uveljaviti so hotele enaka moralna načela za oba spola, zatreti prostitucijo, izenačiti nezakonskega in zakonskega otroka in možnost ter zaščito zakona, za povzdig splošnega napredka naroda. Kot sredstva za doseg zastavljenih ciljev, so izdelovale

brošure in letake o ženskem vprašanju ter pomembnosti volilne pravice za ženo, prirejale so javne manifestacije za pridobitev volilne pravice in izdelovale ankete o socialnem in gospodarskem položaju delovne žene. Prav tako so se posvetile zbiranju statističnega materiala, ki je obravnavalo zaposlitev otrok do 14. leta. Izdale so predloge za nove zakone in spremembe za že določene obstoječe. Ohranjale so stike z drugimi feminističnimi združenji v tujini, predvsem slovanskimi. Reforme so dobile tudi mednarodne razsežnosti. Volitveni komite je bil sestavljen iz 11 predstavnic:

- Milena Milojević (predsednica),
 - Desanka Cvetkovič (podpredsednica),
 - Vera Jovanović (tajnica),
 - Milena Atanacković (mednarodna tajnica),
 - Milica Dedier (blagajničarka),
 - Vera Petkovič (namestnica),
 - Mica Vlajić (namestnica),
 - Andjo Bunuševač (namestnica vse Beograd),
 - Kristina Hafner (refer. za Hrvaško),
 - Alojzija Štebi (refer. Za Slovenijo),
 - AndjeIkovič-Čubrilovič (predstavnica Bosne).
- (Slovenski narod, 1923, str.3).

5. Žensko časopisje

K napredku je veliko pripomogla tiskana beseda. Maria Theresia Egerca je sodelovala pri tiskarstvu in založništvu pri prvem slovenskem časopisu nasploh, Vodnikovih Lublanskih novicah. S tem je postala prva predstavnik žensk v časnikarstvu.

Prvi ženski časnik *Slovenka*, ki je nosil podnaslov *glasilo slovenskega ženstva*, je začel izhajati 2. januarja 1897 v Trstu, ki je bilo takrat vodilno mesto tistega obdobja, kar se tiče tiskanih medijev. To je potrdil tudi zapis Minke Govekar iz leta 1926, ki je prva preučevala žensko časopisje na Slovenskem: »... v Trstu so bile Slovenke že od nekdaj najbolj delavne, najbolj moderne, a tudi trezno praktične.« (Črešnar, Smerdu, 2002, str. 21). Prva urednica je bila Marica Bartol, ki si je zadala nalogo privzgojiti narodno samozavest slovenskim ženskam in dekletom. Sledila je programu »nuditi vsaki nekaj«, kajti ciljna publika so bile vse žene: tako izobražene kot neizobražene. Vendar so prvo pobudo za ustanovitev ženskega lista Slovenke prejele že leta 1864. Drugič pa leta 1875, s člankom O naši ženski vzgoji, objavljenim v Kmetijskih in rokodelskih novicah.

O naši ženski vzgoji

»(...) Gotovo bi bil tak časnik za naše gospe in gospodične jako koristen, da bi jih spodbujal k večjemu hrepenenju po znanosti, da bi jim blažil srce z lepoznavskimi spisi, da bi jih izobraževal z zgodovinskimi, prirodoslovnimi in drugimi spisi, pa jih tudi učil gospodinjstva v kuhinji, pri šivilni mizi itd., vrh tega pa jim še kazal nove iznajdbe v ženskih delih, in — če že ni drugače — tudi v „modi“. In če se nam hoče ta list prav prikupiti, naj skuša odvaditi naše gospe in gospodičine dolgočasnega nemškutarenja, ki ga je vsak pravi Slovenec že do grla sit. (...)

(...) Ustanovite ga — „Slovenka“ naj mu bode ime! — in „pričal bode vašo modrost na levo in desno.« (Kmetijske in rokodelske novice, 1875, str. 2)

Sprva je bil časnik do 1900 14-dnevna priloga Edinosti (tržaški politični časnik). Zadnje dve leti njegovega delovanja (1900-1902) je izhajal kot samostojni mesečnik. V prvem letniku izhajanja je imela njegova vsebina literarno (literarna vprašanja, poročila in ocene o književnosti) in nacionalno funkcijo. Glasilo je bilo razdeljeno na

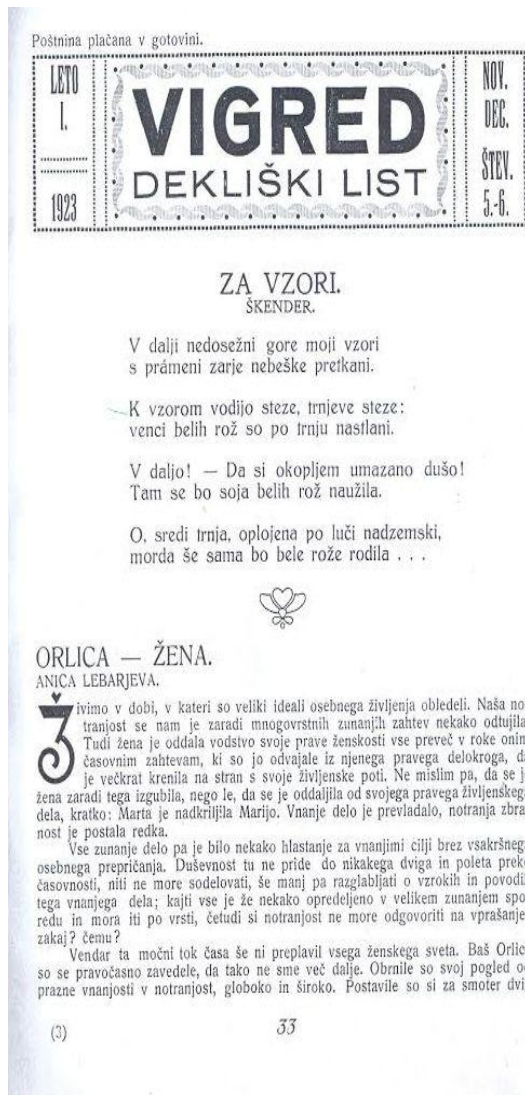
tri dele; sestavni del prvega je bilo leposlovje in umetnost, v drugem so bili objavljeni praktični nasveti za življenje žensk, v zadnjem, tretjem, so pisali o razvedrilu in zabavi. Na zadnji strani so bile vedno objavljene razne reklamam. Vendar so v drugem letniku domoljubne spise začeli izpodrinjati članki, ki so bili namenjeni razpravam o boju za žensko enakopravnost in njeno emancipacijo. Na to je s svojimi črticami opozarjala Zofka Kveder (1878-1926). Največji prehod je časnik doživel med urednikovanjem Ivanke Anžič Klemenčič, vendar je število naročnikov upadlo. Eden izmed razlogov so bile teme objavljenih člankov; pisalo se je o spolni vzgoji, prostituciji, ločitvi, detomoru, odpravi celibata urednic in učiteljic, enaki morali za oba spola,...

Vse bolj provokativni objavljeni članki so prejeli iz tujine spodbudo in soglašanje (predvsem Nemčije in Češke), med tem, ko so naleteli na neodobranje slovenskih bralcev, kar je povzročilo konec časnikovega izhajanja. Drugi dejavnik, ki je pripomogel k propadu mesečnika, je bilo vedno manjše število naročnikov, saj se nekateri z vsebino niso strinjali ali je pa niso razumeli. Eden izmed člankov, ki so poželi največ ostrih kritik in napadov na tematiko (predvsem iz katoliških krogov), je nosil naslov *Svobodna ljubezen in zakon*. Avtorica Elvira Dolinar, je pisala pod psevdonimom (Danica), kar je takrat delala velika večina objavljenih pisateljev. V njem je obsodila zastarelo obliko zakona in zahtevala svobodno ločitev zakona. Sodelovala je tudi pri nastanku mnogih prispevkov, ki so zadevali moderno ženo, novo gospodinjstvo, ženske študije in žensko emancipacijo. Slovenka je tako postala še bolj borbena in odkrito feministična.

Največ bralcev je imela Slovenka v tretjem letniku; skupno število je znašalo 508. Največ je bilo naročenih žensk (307), moških bralcev je bilo 140 in 61 ženskih društev. Po letu 1902 so izšli še štirje časopisi z enakim imenom: prvi v Ljubljani leta 1919 od januarja do decembra, drugi je izšel v gorici Gorici januarja 1922 in je z izhajanjem nadaljeval vse do decembra 1923, tretji in četrti časnik sta oba začela delovati v obdobju 2. svetovne vojne in z izhajanjem prenehala ob njenem koncu. Edina razlika je bila v ciljni populaciji: eden je bil namenjen tistim, ki so se pridružili protirevolucionarnemu gibanju, drugi pa materam in jih je pozival, da sinove pošljejo med partizane. V vseh je bila vsebina tokrat manj feministično obarvana.

uredničino prepričanje, da bi bilo zaradi vzpona fašizma, potrebno za tisto obdobje začasno preložiti zahteve za žensko volilno pravico: »Če pomislimo na zadnje državnozbornske in občinske volitve, moramo priznati, da za takšno volilno pravico, kakor je ta, ki bi jo eventualno dosegle v naši državi, pač ni vredno se, da, niti ni vredno zgubljati besed.« (Šelih in sod., 2012, str.141)

Ženski svet : glasilo ženskih društev v Julijski krajini se je po prvem letu izhajanja preimenoval v *Jugoslovanske žene*. Od začetnega leta 1923 do 1929 se je uredništvo nahajalo v Trstu, nakar se je zaradi političnih razmer preselilo v Ljubljano, kjer je ostalo vse do zadnje izdaje, ki je izšla marca 1941. Zamisel za časnik se je zasnova v organizaciji Ženskega dobrodelnega udruženja, ki je nastala zaradi pobude Milke Martelanc, društvene tajnice, in Antonije Slavik, kasnejše predsednice društva, za kateri je bila pomoč ženam zastavljena kot prioriteta. Njune sodelavke so bile vsesplošno poznane Slovenke, med katerimi so se pojavljala imena Marica Bartolova, Minka Govekar (učiteljica, prevajalka, publicistka in aktivistka za pravice žensk), Zofka Kveder, po zapisu Ivana Cankarja prva samosvoja slovenska pisateljica, Marija Kmet (pisateljica proze), Ljuba Prenner, odvetnica in pisateljica, Erna Muser, Zlata Pirnat, Milena Mohorič, Alojzija Štebi (politična delavka, publicistka, borka za izboljšanje položaja žensk v družbi in družini ter zagovornica pravic otrok in mladine), dr. Marja Boršnik (profesorica, literarna zgodovinarica). Društvo, nastalo 8. novembra 1922, je imelo zastavljen obsežen, in za tisto obdobje, drzen program, sestavljen iz treh poglobitvenih nalog. Prvotni del je bil dobrodelne narave in je načrtoval organizacijo poletnih kolonij za otroke in zbiranje pomoči. Prav tako so prirejale razne razstave in tečaje. Tretji sestavni del, kamor spada izdaja omenjenega glasila in prirejanje raznih predavanj, je imel cilj razvitja kulture. Prva številka drugega letnika je vsebovala članek, v katerem poroča o združitvi treh listov; *Jadranke*, *Slovenke* in *Ženskega sveta*. Mesečnik je bil namenjen vsesplošnemu prebivalstvu, tako izobraženkam kot kmeticam, delavkam in gospodinjam. Ob glasilu je izhajala še priloga *Naš dom*, s praktičnimi nasveti za bralce. Prva urednica je bila Pavla Hočevar, vendar je leta 1936 to vlogo prevzela Olga Grahor. Za urejanje priloge je bila odgovorna Minka Govekar.

Slovenska krščanska zveza je enkrat mesečno izdajala glasilo *Vigred : Dekliški list*. To je bila slovenska katoliška ženska revija, ki je izhajala od leta 1923 do 1944. Položaje urednic so zasedle Pavla Melihar, Zvona Primc, Zora Poženel in Cilka Krek, ki je bila že leta 1926 opisana kot borka za pravice žensk: »Najpopularnejša žena pri vseh teh (ženskih) organizacijah je gdč. Cilka Krekova, ki s svojo elementarno prirodnostjo zna pritegniti poslušalke in ki je gotovo izmed vseh slovenskih žen največkrat javno nastopila. Ona je prava borbena natura, zastopa demokratične in socialne ideje.« (Smerdu in sod., 2012, str.103).

Objavljeni so bili predvsem članki, ki so imeli izjemno pomemben vpliv na žensko vključevanje v politično aktivnost.

Slika 7: Vigred : Dekliški list, letnik 1., številka 5/6.

(vir: Vigred (1923), letnik 1, številka 5/06. URN:NBN:SI:DOC-CC34RJEB from <http://www.dlib.si>. Citirano 26.1.2015)

V Ljubljani je leta 1929 izšel *Babiški vestnik : glasilo Slovenskega babiškega društva*, ki je izhajal vse do 1969, vendar v obdobju od 1941 – 1946 ni izšla nobena številka. V časniku so strokovne članke o novostih in smernicah na ginekološkem ter rodniškem področju objavljale usposobljene babice in pogosto tudi zdravniki. Izhajal je pod Društvom diplomiranih babic.

Žena in dom : ilustrirana revija za slovensko ženo je izhajala od leta 1930 v Ljubljani do 1941.

Slika 8: Žena in dom : ilustrirana revija za slovensko ženo, letnik 2, številka 8.

(vir : Žena in dom: ilustrirana revija za slovensko ženo (01.08.1931), letnik 2, številka 8.URN:NBN:SI:DOC-PARDOGS4 from <http://www.dlib.si>. Citirano 25.1.2015)

Gospodinjska pomočnica, katere ciljna skupina so bile hišne delavke in gospodinjske pomočnice, je izhajala od 1931 do 1940. Izdajala ga je Zveza gospodinjskih pomočnic, ki je imela sedež na Wolfovi 10 v Ljubljani. Njena urednica je bila Franja Petrič. S članki so pisci želeli pripraviti dekleta in ženske na delo; pisali so do katere

mere lahko gre delodajalec, jih opozarjali, da se ne smejo spozabiti z moškimi člani družin pri katerih so zaposlene, se zavzemali za pravice proti izkoriščanju in ob tem opozarjali bralke na trgovino z belim blagom. Občasno so se pojavile tudi feministično obarvane objave. Eden izmed takšnih primerov je Pavla Hočevnar, ko je pisala o splošni volilni pravici in enakopravnosti obeh spolov.

Leta 1932 je Zveza gospodinj izdala prvo številko revije *Gospodinja*. Članki so se večinoma navezovali na zdravo prehrano in o njeni pravilni pripravi. Pisali so o prednostih uporabe elektrike in plina v kuhinji ter objavljali raznolike jedilnike in recepte, med katerimi so bili nekateri tudi vegetarijanski. Ob tem so ob njih navedli še primerno starostno skupino prebivalcev in primernost za posamezne poklice glede na jedilnik. Zadnja številka je izšla 1942.

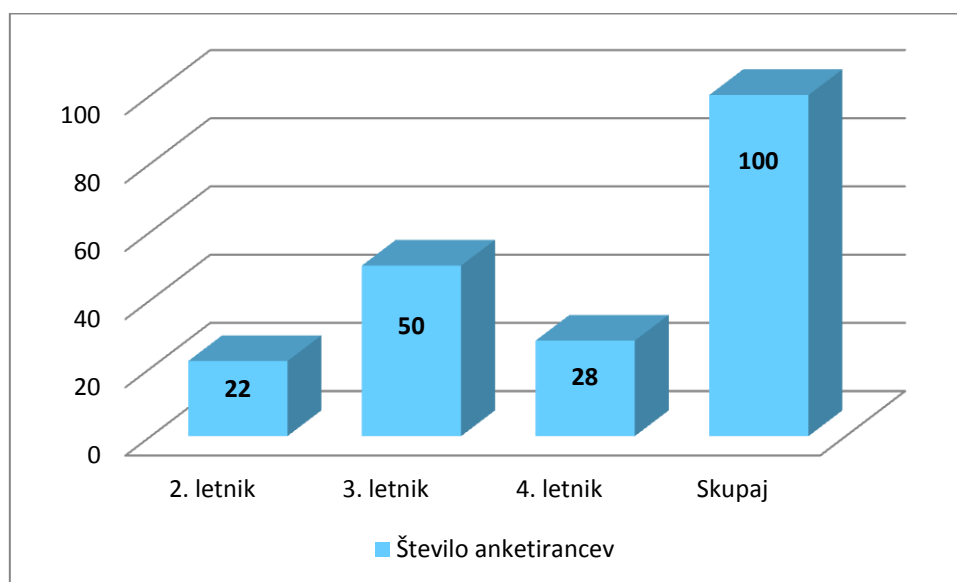
Kmečka žena : strokovni list za kmečko gospodinjstvo : glasilo Zveze absolventk kmetijsko-gospodinskih šol in Ženske kmečke zveze je začela izhajati 1937 v Mariboru znotraj Konzorcija Kmečke žene. V reviji so bili objavljeni članki, ki so obravnavali družinsko srečo, kmečko delo, kmečko zavest, trpljenje kmečkega stanu in vzgojo otrok, samih sebe in preostalih svojcev – navajanju na red, privzganju dobrosrčnosti, kaznih v primeru neobogljivosti. Ob izidu prve številke se je odgovorna urednica Kristina Prijatelj razpisala o razlogih, ki so vodili v ustanovitev časopisa; posebno je izrazila pomembnost izobraževanja, saj ženska naj ne bi bila več brezbrizna, nevedna in bi morala imeti »bistro oko in oster sluh«. Zraven resnih tem namenjenih izobraževanju je časnik vseboval tudi leposlovje za razvedrilo. Velik pomen v objavah je imela vera, ki je bila ogromen dejavnik v načinu kmečkega življenja. Zgledna kmečka žena naj bi bila poročenega stanu, imela odločen, požrtvovalen, pošten, preudaren in hkrati blag značaj. Pomembno vlogo v njenem življenju bi naj imela tudi vera. Vendar o naprednejših feminističnih temah ni bilo skoraj nikoli nič napisanega, saj je med življenjem v mestu in tistim na podeželju bilo preveč razlik. Izhajanje se je prekinilo leta 1941.

6. Analiza anket

Zaradi zanimanja, kako poglobljeno je znanje dijakov glede emancipacije žensk na Slovenskem in njihovega osebnega odnosa in pogleda na izbrano temo, sem na šoli opravila anketo. Skupno število sodelujočih je 100; iz drugega letnika 22 dijakov (22%), iz tretjega letnika 50 dijakov (50%) in iz četrtega letnika 28 dijakov (28%).

x	Število anketirancev	Delež v odstotkih
2. letnik	22	22%
3. letnik	50	50%
4. letnik	28	28%
Skupaj	100	100%

Tabela 3: Sodelujoči anketiranci

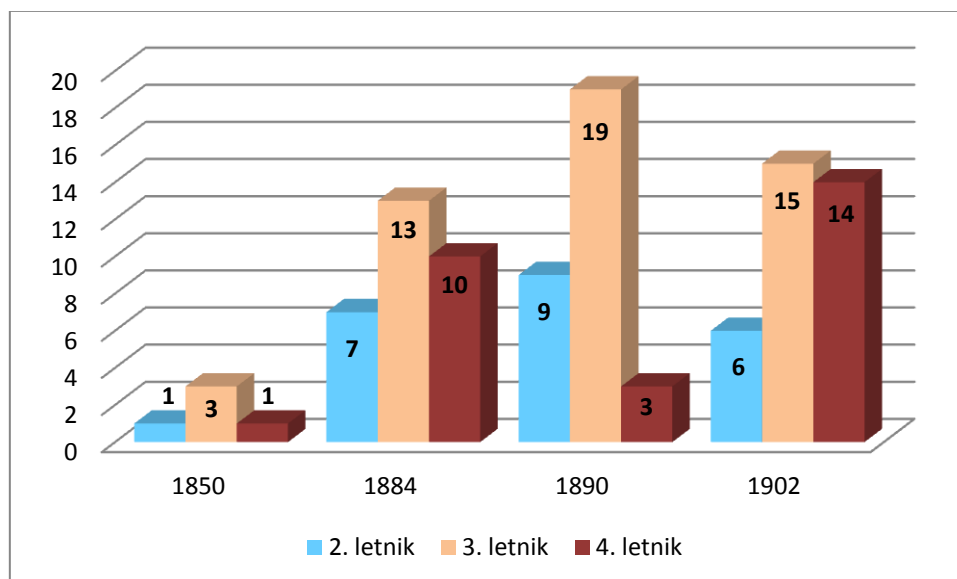

Grafikon 1: Sodelujoči anketiranci

Na prvo zastavljeno vprašanje, »Katerega leta se je prvič začelo javno razpravljati o ženskem vprašanju na Slovenskem?«, je pravilno možnost, leto 1884, izbralo 30% vseh dijakov; v 2. letniku 7 dijakov, v tretjem 13 učencev in v četrtem 10 dijakov. Za leto 1850 se je v drugem letniku odločil 1 dijak, v tretjem 3 in v četrtem ponovno 1 dijak. Tretji možni odgovor je bilo leta 1890, kar je izbralo 9 dijakov drugega letnika, 19 dijakov iz tretjega in 3 iz četrtega. Zadnjo možnost, leto 1902, je obkrožilo 6 dijakov drugega letnika, 15 dijakov iz tretjega letnika in 14 dijakov četrtega letnika.

	1850	1884	1890	1902
2. letnik	1	7	9	6
3. letnik	3	13	19	15
4. letnik	1	10	3	14

Tabela 4: Katerega leta se je prvič začelo javno razpravljati o ženskem vprašanju na Slovenskem?

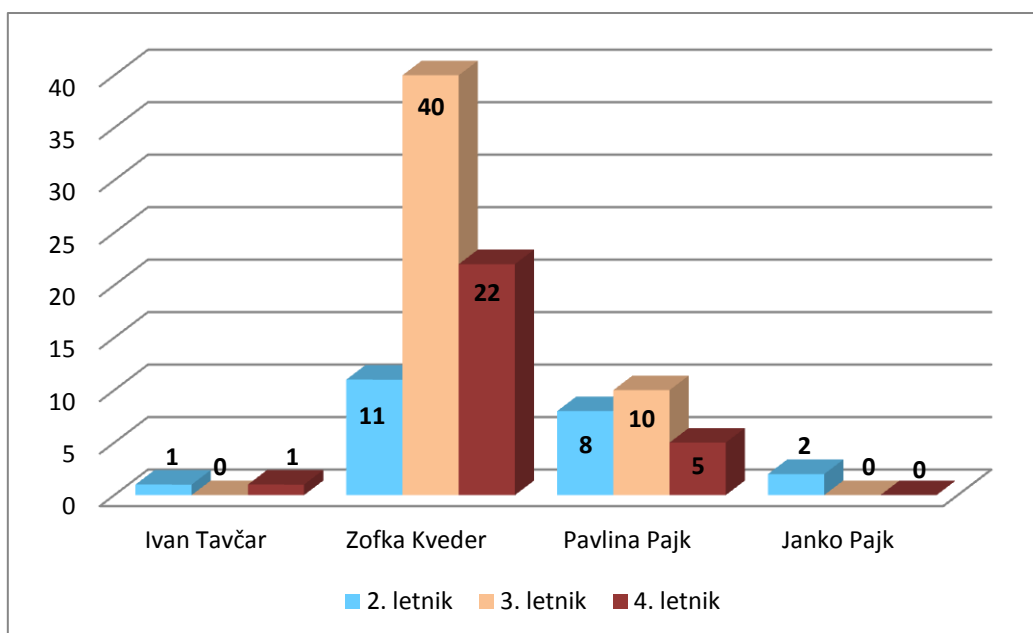

Grafikon 2: Katerega leta se je prvič začelo javno razpravljati o ženskem vprašanju na Slovenskem?

»Kdo je prvi začel pisno obravnavati žensko vprašanje?« je bilo drugo zastavljeno vprašanje. Podani so bili štirje možni odgovori; prvega, Ivan Tavčar, je v drugem letniku izbral 1 dijak, v tretjem se za to ni odločil noben, v četrtem pa 1 dijak. Za Zofko Kveder se je v drugem letniku odločilo 11 dijakov, v tretjem 40 učencev in v četrtem 22 dijakov. Pravilno izbiro, Pavlino Pajk, je v drugem letniku obkrožilo 8 dijakov, v tretjem 10 in v četrtem letniku 5 učencev. Za zadnjo podano možnost, Janko Pajk, sta se v drugem letniku odločila 2 učenca, med tem ko v tretjem in četrtem letniku te možnosti ni izbral nihče.

	Ivan Tavčar	Zofka Kveder	Pavlina Pajk	Janko Pajk
2. letnik	1	11	8	2
3. letnik	0	40	10	0
4. letnik	1	22	5	0

Tabela 5: Kdo je prvi začel pisno obravnavati žensko vprašanje?

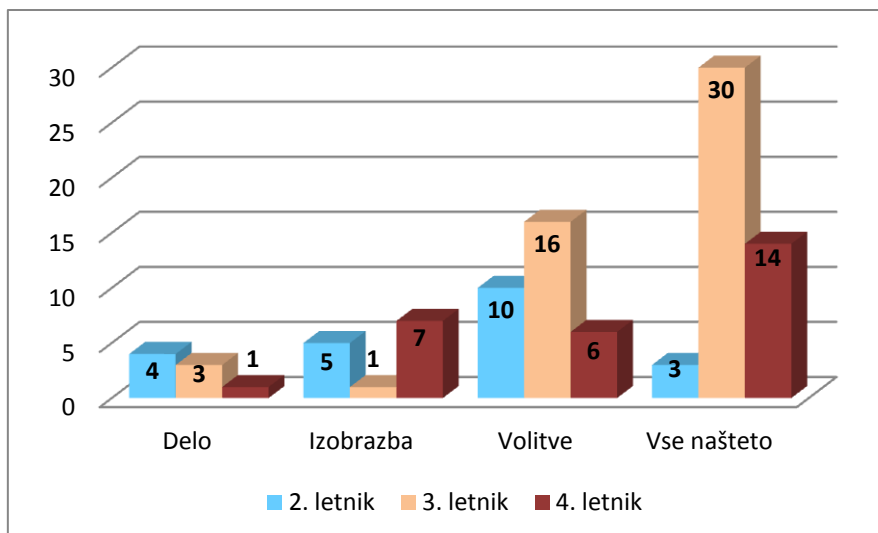

Grafikon 3: Kdo je prvi začel pisno obravnavati žensko vprašanje?

Pravilen odgovor na tretje zastavljeno vprašanje »Pravice do česa so z emancipacijo ženske pridobile?« je bil četrti, Vse naštetu (delo, izobrazba, volitve). V drugem letniku so ga obkrožili 3 dijaki, v tretjem 30 dijakov in v četrtem letniku 14 dijakov. Za delo so se v drugem letniku odločili 4 dijaki, 3 dijaki iz tretjega letnika in 1 dijak, ki obiskuje četrti letnik. Izobrazbo je izbralo 5 dijakov drugega letnika, 1 dijak iz tretjega letnika in 7 dijakov četrtega. Možnost volitev je skupno obkrožilo 32 dijakov; 10 iz drugega letnika, 16 učencev tretjega in 6 dijakov četrtega letnika.

	Delo	Izobrazba	Volitve	Vse naštetu
2. letnik	4	5	10	3
3. letnik	3	1	16	30
4. letnik	1	7	6	14

Tabela 6: Pravice do česa so z emancipacijo ženske pridobile?

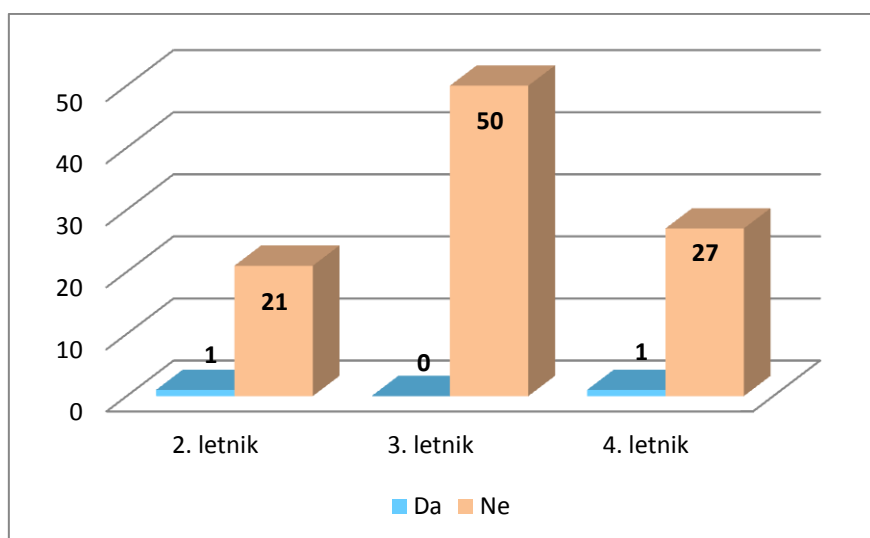

Grafikon 4: Pravice do česa so z emancipacijo ženske pridobile?

Pri četrtem vprašanju, »Poznaš katero izmed društev/organizacij, ki so bila ustanovljena z namenom, da pomagajo ženskam pri enakopravnosti?«, velika večina dijakov ne pozna nobenih organizacij. Izjema sta dva dijaka 2 letnika in dijak četrtega letnika, med tem, ko v tretjem letniku ni nihče navedel nobene.

	Da	Ne
2. letnik	1	21
3. letnik	0	50
4. letnik	1	27

Tabela 7: Poznaš katero društvo/organizacijo ustanovljeno z namenom dosega enakopravnosti?

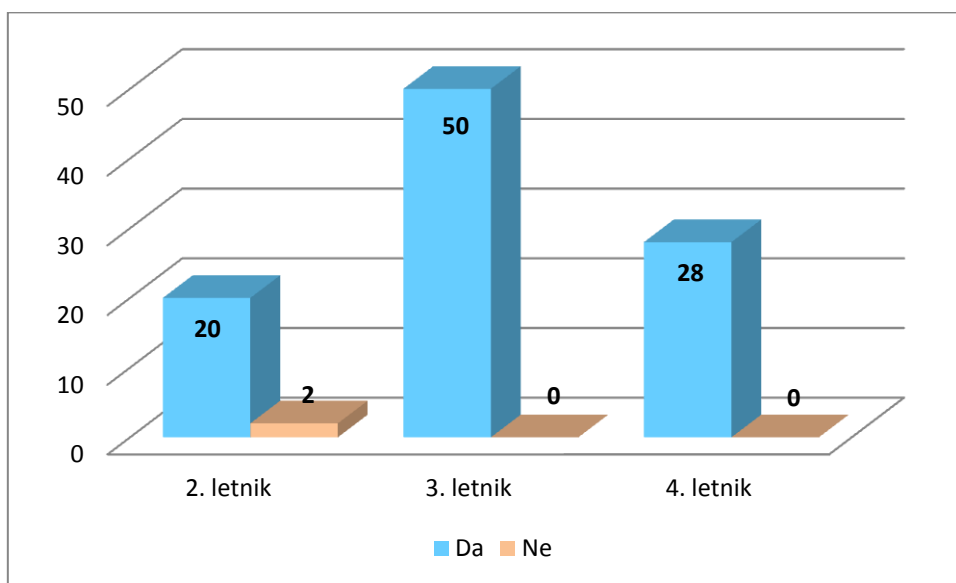
Grafikon 5: Poznaš katero društvo/organizacijo ustanovljeno z namenom dosega enakopravnosti?

Peto vprašanje se navezuje na prejšnje, »Poznaš katero izmed društev/organizacij, ki so bila ustanovljena z namenom, da pomagajo ženskam pri enakopravnosti?«. Izmed 100 sodelujočih anketirancev (vsi letniki skupaj) sta le dva poznala vsaj eno žensko društvo. Vendar sta oba dijaka navedla sodobna društva; v 2. letniku je poznano društvo Glas žensk (nahaja se v Mariboru, obstaja tudi istoimenska zunajparlamentarna politična stranka). V tretjem letniku nihče ni navedel imena ženskega društva. V četrtem letniku je dijak navedel Amnesty INT. (pravzaprav ni žensko društvo, saj se nasploh bori za človeške pravice).

Šesto vprašanje je bilo »Meniš, da je emancipirana ženska lahko tudi mati in soproga?«. V drugem letniku sta 2 dijaka na to odgovorila nepritrtilno, med tem, ko je preostalih 20 dijakov pritrdilo. V tretjem letniku je vseh 50 dijakov odgovorilo z »Da«, prav tako v četrtem letniku (vseh 28 dijakov).

	Da	Ne
2. letnik	20	2
3. letnik	50	0
4. letnik	28	0

Tabela 8: Meniš, da je emancipirana ženska lahko tudi mati in soproga?

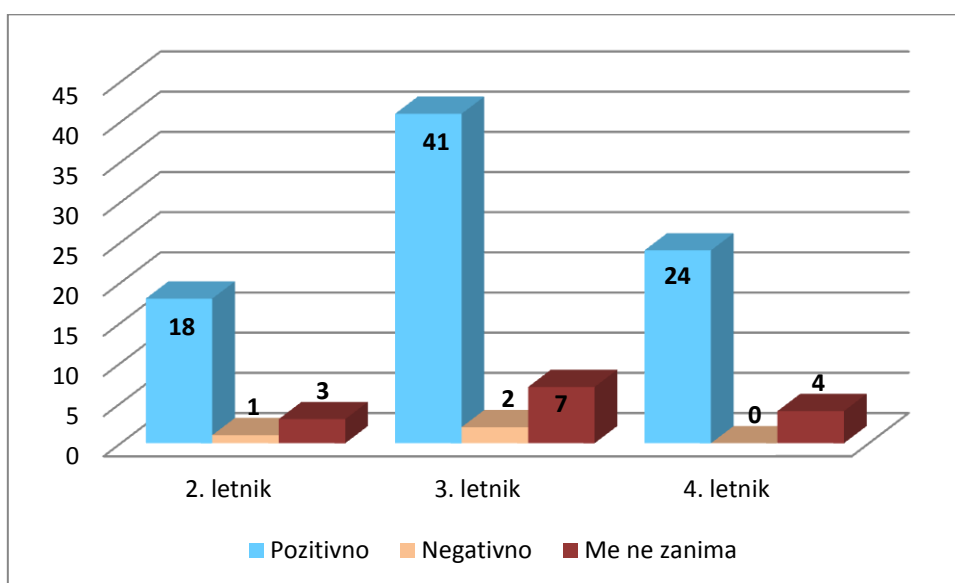

Grafikon 6: Meniš, da je emancipirana ženska lahko tudi mati in soproga?

Pri zadnjem, sedmem vprašanju, me je zanimalo kakšen je osebni odnos anketirancev do enakopravnosti med spoloma in če jo podpirajo. Odziv je bil v veliki večini pri vseh treh letnikih pozitiven; v drugem letniku ima takšen pogled 18 dijakov, v tretjem 41 dijakov in v četrtem 24 dijakov. Negativen odnos ima v drugem letniku le 1 dijak, v tretjem 2 dijaka, v četrtem pa se noben ni opredelil pod negativen odnos. Tretja možnost je bila tudi, da zanimanja za obravnavano temo nimajo. Takšni so 3 dijaki iz drugega letnika, 7 dijakov iz tretjega in 4 dijaki iz četrtega letnika.

	Pozitivno	Negativno	Me ne zanima
2. letnik	18	1	3
3. letnik	41	2	7
4. letnik	24	0	4

Tabela 9: Kakšen je tvoj odnos do enakopravnosti med spoloma?

Grafikon 7: Kakšen je tvoj odnos do enakopravnosti med spoloma?

7. Ugotovitve

Pri nalogi sem si zastavila 4 raziskovalne hipoteze. Da bi lahko nekatere izmed teh hipotez lahko potrdila, sem izvedla anketo med dijaki moje šole. Skupno jih je sodelovalo 100.

Prve hipoteze (vsi dijaki vedo, katere so pravice za katere se zavzema pri ženskem vprašanju) ne morem potrditi, saj manj kot polovica anketirancev (47 dijakov – 47 %) izbrala pravilen odgovor.

Drugo hipotezo (več kot polovica dijakov ne ve, kdaj in kdo je prvič začel javno pisati o ženskem vprašanju) lahko potrdim, ker je pravilno letnico navedlo le 30 % dijakov. Pri poznavanju osebe, ki je javno začela o tem pisati so se odrezali še slabše; pravilno ime je poznalo 23% dijakov.

Tretje zastavljene hipoteze (vsi dijaki imajo do enakopravnosti med spoloma pozitiven odnos) ne morem potrditi, saj ga nimajo vsi dijaki. Čeprav v veliki manjšini, se z enakopravnostjo ne strinja 3 % anketirancev. Nekateri pa so do tega nevtralni; takšnih je 14 % vprašanih.

Četrto hipotezo (z delovanjem SSŽD se je povečalo število izobraženih žensk in deklet) lahko potrdim, saj so s prirejanjem različnih predavanj, tečajev veliko prispevale k izobrazbi žensk, ki si je finančno niso mogle privoščiti ali jim drugače ni bila dostopna. Prav tako si je društvo izobraževanje postavilo kot eno izmed prioritet.

8. Družbena odgovornost

S svojo raziskovalno nalogo bi rada prikazala koliko potrpežljivega dela je bilo vložena s strani žensk na poti do enakopravnosti z moškimi. Menim, da je poznavanje le-tega pomembno, ker nam omogoča večji napredek pri nadaljevanju te poti. Prav tako ne smemo nanj pozabiti, saj je prav to žensko gibanje na Slovenskem postavilo trdne temelje, ki so vidni v današnjih razmerah; Slovenija je na lestvici držav z najmanjšo razliko v zaslužku zasedla prvo mesto. Povprečna razlika pri plačilu med moškimi in ženskami v Evropi znaša okoli 16 %, med tem, ko se za Slovence giblje okoli 2,5 % razlike. (Delo, 2014). Z raziskavo bi rada poudarila, da tega ne gre jemati za samoumevno, ker je za doseg tako majhne odstotne razlike v primerjavi z drugimi državami, bilo organizirano obsežno delovanje raznih društev in organizacij, kjer so bile pogumne posameznice, ki so na svoj neenakovreden položaj opozorile na miren, vendar odločen način. Prav zaradi tega bi jih rada postavila kot zgled današnjim ženskam, da je položaj možno še izboljšati.

9. Zaključek

Ženske so svojo bitko za doseg enakopravnosti začele v zadnji polovici 19. stoletja. Sprva so svojo pozornost usmerile predvsem na celovito narodno dogajanje, nakar so se odločnejše posameznice odločile za ostrejšše ukrepe. S tem so začela nastajati prva ženska društva, kjer so se med ženske povezovale in si ustvarile medsebojno podporo med strmenjem k izboljšanju položaja. K temu je veliko pripomogel tudi tisk, ki je v večini primerov ženske izobraževal in jih pozival k pridružitvi organizacijam. Ob tem ne gre pozabiti moške vloge pri emancipaciji. Večinoma so sodelovali kot podporni člani in društva financirali, z njimi sodelovali in prirejali razna strokovna predavanja.

Za izbrano temo pisanja sem se odločila na podlagi interesov kar se tiče ženske zgodovine, katere je, če jo primerjamo z moško, izjemno malo. V srednjih šolah se te teme pri zgodovini dijaki dotaknejo le bežno, kar posledično sledi v nepoznavanje teme. To je razvidno tudi iz analize rezultatov anket.

10. Priloga

ANKETA

Pozdravljen/a! Sem dijakinja drugega letnika in pripravljam raziskovalno nalogo na področju zgodovine. Tema naloge je emancipacija² žensk na Slovenskem in me zanima, kako poglobljeno je tvoje znanje o tej temi in sam odnos do nje. Prosim, da odgovoriš na zastavljena vprašanja.

Spol: M Ž (obkroži)

Letnik: 1 2 3 4 (obkroži)

1. Katerega leta se je prvič začelo javno razpravljati o ženskem vprašanju na Slovenskem?

- a) 1850
- b) 1884
- c) 1890
- d) 1902

2. Kdo je prvi začel pisno obravnavati žensko vprašanje?

- a) Ivan Tavčar
- b) Zofka Kveder
- c) Pavlina Pajk
- d) Janko Pajk

3. Pravice do česa so z emancipacijo ženske pridobile?

- a) Pravico do dela
- b) Pravico do izobrazbe
- c) Pravico do volitev
- d) Vsega že naštetega

² Ženska emancipacija = pridobitev enakopravnega položaja žensk z moškimi

4. Poznaš katero izmed društev/organizacij, ki so bila ustanovljena z namenom, da pomagajo ženskam pri enakopravnosti?

- a) Da
- b) Ne

5. Če je bil tvoj odgovor na prejšnje vprašanje pritrdilen, naštej vsaj eno izmed teh društev/organizacij.

6. Meniš, da je emancipirana ženska lahko tudi mati in soproga?

- a) Da
- b) Ne

7. Kakšen je tvoj odnos do enakopravnosti med spoloma?

- a) Pozitiven
- b) Negativen
- c) Me ne zanima

Hvala za podane odgovore.

11. Viri

Arhiv Republike Slovenije (AS)

AS 68, Kraljevska banska uprava Dravske banovine. Upravni oddelek, serija društvenih pravil po kartoteki, št. 63, a.e. 9101-9500. Pravila Splošnega ženskega društva v Ljubljani.

Pokrajinski arhiv Maribor

Zgod. dr. Mb., 9/1507, Pokrajinski arhiv Maribor.

Literatura

Smerdu in sod., Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem. 1. ponatis. Ljubljana : Tuma : SAZU, 2012.

STAVBAR. Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1914 – 1918. Maribor : Obzorja, 1998.

Kodrič in sod., Splošno žensko društvo : 1901-1945 : od dobrih deklet do feministk. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2003.

RODRIGUEZ-RUIZ, RUBIO-MARIN. The struggle for female suffrage in Europe : voting to become citizens. BostonLeiden : 2012.

ČREŠNJAR, SMERDU. Žensko časopisje na Slovenskem. 2002.

Spletni

Fortunat-Černilogar, Damjana (1992). Slovensko splošno žensko društvo v Ljubljani. *Kronika (Ljubljana), letnik 40, številka 2, str. 98-105*. URN:NBN:SI:doc-FYMRTENS from <http://www.dlib.si>

Družba svetega Cirila in Metoda. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online]. [Citirano 22.1.2015]. Dostopno na spletnem naslovu: http://sl.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%BEba_svetega_Cirila_in_Metoda

Zakaj si slovenske učiteljice ustanove svoje društvo ? (1898). *Slovenka, letnik 2, številka 11*. URN:NBN:SI:DOC-52QFNVS6 from <http://www.dlib.si>

Družba sv. Cirila in Metoda (13.08.1897). Kmetijske in rokodelske novice, letnik 55, številka 33. URN:NBN:SI:DOC-74SMFOMV from <http://www.dlib.si>

Jutro: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko (04.07.1925), letnik 6, številka 153. URN:NBN:SI:DOC-MGVF5C35 from <http://www.dlib.si>

Delavska politika (26.03.1927), letnik 2, številka 25. URN:NBN:SI:DOC-PLGK4GUB from <http://www.dlib.si>

Delavska politika (30.03.1927), letnik 2, številka 26. URN:NBN:SI:DOC-WJZNUN0V from <http://www.dlib.si>

Nova doba (16.04.1921), številka 45. URN:NBN:SI:DOC-IRCRJ4VP from <http://www.dlib.si>

Slovenski narod (25.09.1923), letnik 56, številka 218. URN:NBN:SI:DOC-OWYS2QMG from <http://www.dlib.si>